

ביכורי בית

לומדים יחד בחג השבועות

לחראת לכוי ונלכה

יוצאים לקראת הדיבר הרביעי
"זכור את יום השבת לקדשו"

תיקון ליל שבועות תשע"ט

דפי לימוד ומקורות בנושא השבת
ללימוד עצמי, בחברותא או בחבורה

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

לע"נ ציפורה דבורה קרוניץ
בת ר' יוסף הלוי וחנה (יושפה) ז"ל

יחד
זהות יהודית בקהילה

חג שמח!

"השיח על השבת במרחב הישראלי עמוס לא פעם בפולמוסים רבים. השבת נתפסת כמגבילה, אוסרת, מפלגת. לפעמים נדמה כי אנו שוכחים לדבר על מהי למעשה השבת? מה היא מביאה לעולם? מה היא מביאה לי באופן אישי? לא רק כמשהו עתיק, השייך לעולם של פעם אלא כאן ועכשיו, בהווה.

אנו רוצים להתמקד בשבת כגורם מחבר, ומלכד. ברמה המשפחתית וברמה החברתית לאומית. גורם המאפשר אור, אוויר, נשימה, פנאי, קדושה.

הלוואי ונצליח כל אחד בדרכו, כפרט, כמשפחה או קהילה, למצוא את האור שהשבת יכולה לאפשר ולהעניק לנו".

הרב דוד סתיו, יו"ר ארגון רבני צהר

אנו שמחים להגיש לך קובץ דפי לימוד ומקורות שנכתבו במיוחד לפרויקט 'ביכורי בית'. פרויקט לימוד של קבוצות מגוונות ברחבי הארץ, הלילה - ליל שבועות. הפרויקט הינו שיתוף פעולה בין ארגונים שונים אשר משקיעים מעשה ומחשבה ביצירת חיבורים בתוך החברה הישראלית.

השנה, נבחר הדיבר הרביעי בעשרת הדברות, בנושא מוביל ללימוד בלילה זה: "זָכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (שמות, כ"ז). השבת אמנם משובצת בלוח השנה של כולנו אך כל אחד מאתנו חווה או מציין אותה, באופן שונה. השבת היא רעיון והיא מעשה, היא אוניברסלית וגם לאומית, היא קדושה וגם לפעמים מחלוקת... לשבת אין סוף רבדים ואין אנו מניחים כי הצלחנו להקיף בחוברת זו את כל פניה המגוונים והעמוקים של השבת, אך בכל זאת ניסינו להביא שבת שהיא לא רק "לא" אלא הרבה "כן". יום שבו אנו מברכים על הדברים הפשוטים כמו היין כמו האש והלחם. יום בו אנו שואפים להיות בקרבה ישירה ובלתי אמצעית עם עצמנו, משפחה וחברים.

הכותבים השונים כל אחד בדרכו, דרך משקפיו המקצועיים והאישיים, בחן את השבת ובדק מה היא מזמנת עבורו, עבור הקהילה, כיצד עצם קיומה של השבת במהלך השבוע משפיע ומגדיר מחדש מושגים כגון מלאכה מעשה וחול. אילו מצבי תודעה השבת מזמנת לנו ולכן היא רוצה שנפנה את תשומת ליבנו ביחס לעצמנו ולעולם.

אנו תפילה כי דפי לימוד אלו יהיו מנוף להתלכדות ולחיבור חברתי ואישי, להארה לפנינו נוספות של השבת, ושהשבת תאיר עלינו, מאורה המיוחד העתיק והחדש, מלילה וזה לימינו הבאים עלינו לטובה. אמן.

צוות 'ביכורי בית', שבועות תשע"ט

עריכה והפקה: יוכי נדבצקי, צהר | עיצוב ועימוד: סטודיו הילה שטרן © כל הזכויות שמורות

תודה לכותבים שנתנו ממחשבתם וזמנם (על פי סדר הא"ב)

27	הרב יובל שרלו	15	ד"ר ציפי קויפמן	3	פרופ' תמר אלואר
29	צוות ביכורי בית	18	הרב אורי קרויזר	7	הרב בצלאל ספרא
		21	ד"ר מירי שליסל	10	הרב אילעאי עופרן
		24	רחלי שפרכר - פרנקל	12	מוקי צור

השבת, היום בו אנו מצווים לחדול מיצירה וייצור, מוצעת כרגע שבועי של מחשבה על יחסי ייצור - צריכה, אישיים ותרבותיים. ננוע על הציר של שפע ומחסור, נדון מתי יותר הופך ליותר מדי, ומה מעניק לנו הדיוק.

יש עדויות לכך שאגירה נחשבת לחטא העיקרי בחברת ציידים מלקטים, ...אגירה אינה אלא מינוח שונה ושלילי למושג הכלכלי המכובד 'צבירת עודפים'. תמצית הכלכלה הבורגנית הינה הקצאת חלק מהתוצרת לצריכה או לחלוקה במועד מאוחר יותר (חיסכון) אולם בקרב הציידים פעילות זו נחשבת לרוע לב או קמצנות.

- מהו שפע כאשר מדובר בחברת נוודים לקטים על פי ריצ'ארד לי?
- האם זוהי חברת השפע המקורית לדעתכם?
- איזו בקורת הוא מפנה כלפי תרבות הצריכה המודרנית?
- מה מאפשר מצב של שפע בחברה מודרנית?

מפגן כומבי של שריפת משאבים: פוטלאץ Potlatch

מנהג שהיה מקובל אצל האינדיאנים באלסקה. במנהג זה התחרו הטוענים לכתר המנהיג, בהשמדה מוחצנת של רכוש עצמי. זה שהצליח לגרום לעצמו את הנזק הגדול ביותר - הוכתר לצ'יף. הפוטלאץ נערך בד"כ בחודשי החורף בהם השבטים התכנסו במחנות ואכלו את השלל מחודשי הקיץ לכבוד אירועים שונים כמו נישואים, לידה, מוות. במהלך הטקס הצ'יף מהשבט המארח היה מחלק רכוש או משמיד אותו. הצ'יף של השבט שכנגד היה חייב למסור או להשמיד לא פחות רכוש (שמיכות, קופסאות שמן ליוויתנים, מנורות נחושת יקרות ערך וכד').

- איזה רגש מעורר בכך מנהג הפוטלאץ?
- החל משנת 1950 אסרה ממשלת קנדה על קיום המנהג. אך הוא המשיך להתקיים במחצית תוך סיכון. מדוע לדעתכם היה חשוב לאנשים להמשיך לקיימו?
- האם אתם מזהים גלגולים של מנהג הפוטלאץ בתרבות המערבית?

כשאתם חושבים על המושג "שפע", אילו תמונות עולות בדעתכם? מתי חשתם שפע?

עוד - יותר - יותר מדי מקומו של הריבוי בתרבות המערב

בראשית, פרק ב, פסוק טו

"יִקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיִּנְחֵהוּ בְּגוֹ-עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ"
כיצד מוצגת הציפיה מהאדם ביחס לסביבתו בפסוק זה?
אילו אתגרים עשויים לעלות ב'עבודה' שהיא גם 'לשמרה'?

כלכלת הבושמנים משבט הקונג: ניתוח תשומות ותפוקות

ריצ'רד לי, מתוך "פרקים למבוא באנתרופולוגיה" שוקד,

דשן ומרקס.

"כל אוכלוסייה אנושית [...] חייבת להשקיע אנרגיה בעבודה על מנת לספוג אנרגיה באמצעות צריכה [...] (כיום הפעילות היצרנית של הפרט מרוחקת ביותר מהמקור הסופי של המזון אותו הוא צורך. הפרט מוכר את עבודתו (תשומה) לשוק, ומקבל את צרכיו (תפוקה) בצורת כסף או מזומן [...] כלכלה מייצגת דפוס ראשוני כאשר היחס בין ייצור לצריכה של מזון הוא מידי מבחינת זמן ומקום. לכלכלה זו תהינה התכונות הבאות אגירה מינימלית של עודפים, ייצור מינימלי של רכוש ונכסים..."

".. הקונג הם ציידים ומלקטים .. אין הם אוגרים מזון, היחס בין ייצור מזון מקומי לבין צריכתו הוא מידי תוך 48 שעות מאיסופו"
"אנו נוטים לזהות העדר רכוש עם עוני [...] הציידים-מלקטים עוסקים במקצועם רק כדי לשמור על בריאותם. התוצאה היא שהציידים נהנים מזמן פנוי רב יותר מאשר אנשים העוסקים בפעילויות קיום אחרות. רב זמנם מוקדש לעיסוקים אחרים כגון מנוחה במחנה, או ביקור במחנות אחרים.

עצירה - הפסקה - שביתה - שבת מנגנונים חברתיים לבלימה

מה משותף לשני המקורות הבאים ובאיזו אופן הם מתכתבים עם המקור הבא:

יום צמצום בזבז המזון (FWD)

השנה צוין לראשונה בישראל יום המוקדש לבעיית בזבז ואבדן מזון ב-12 במרץ 2019.

מטרתו להעלות את המודעות לסוגיית בזבז המזון ולעודד עשייה שתביא לצמצום בזבז המזון לכל אורך שרשרת האספקה. בזבז המזון היא בעיה עולמית, אשר גורמת לאובדן עצום של משאבי סביבה, חברה וכלכלה. ישראל נמצאת במקום השני בבזבז מזון בין מדינות ה-OECD. 50% מהמזון שנזרק ראוי למאכל אדם ומגיע לאשפה כתוצאה מדפוסי התנהגות, חוסר מודעות הרגלי הקנייה שלנו ועוד.

היום הבינלאומי ללא קניות (Buy Nothing Day)

את "היום הבין לאומי ללא קניות" מציינים בעולם החל משנת 1993. מטרתו למחות נגד תרבות הצריכה, ולהראות מה המחיר הסביבתי שהיא גובה - דילול משאבי הטבע מחד ויצירת כמויות פסולת לא-מתכלה מצד שני. מצוין בסוף נובמבר בתחילת עונת הקניות העמוסה של חג המולד.. היום מצוין בכ - 55 מדינות.

הפעם הראשונה שמופיעה השבת בתורה לאחר סיפור

הבריאה נמצאת בפרשת המן, שמות ט"ז

א ויִסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָּל-עַדְתּוֹ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-מִדְבַּר-סִין אֲשֶׁר בֵּין-אֵילָם וּבֵין סִינַי בְּחֹמֶשֶׁת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:

ב (וַיְלִיגוּ) וַיְלִיגוּ כָּל-עַדְתּוֹ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל עַל-מִשְׁהוֹ וְעַל-אַהֲרֹן בְּמִדְבַּר:

ג וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי-יִתֵּן מוֹתֵנוּ בְּיַד-ה' בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:

בְּשִׁבְתֵנוּ עַל-סִיד הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לְשִׁבְעֵי כִי-הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל-הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהַמִּית אֶת-כָּל-הַקְּהָל הַזֶּה בְּרָעָב:

ד וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה הַנְּנִי מִמֶּטֶיֶר לָכֶם לֶחֶם מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הַקֶּסֶם וַלְקַטְוֹ דָּבָר-יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנֹסְנוּ הַיֵּלֶף בְּתוֹרַתִי אִם-לֹא: ה וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהַכִּינּוּ אֶת אֲשֶׁר-יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵה עַל אֲשֶׁר-יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם:

ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל-כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרַב וַיִּדְעַתֶּם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מִמִּצְרָיִם מִצְרָיִם:

ז וּבִקְרוֹ וַרְאִיתֶם אֶת-כְּבוֹד ה' בְּשָׁמְעוֹ אֶת-תְּלַנְתִּיכֶם עַל-ה' וְנַחְנוּ מָה כִּי (תִּלְוֹנוּ) (תִּלְוִינוּ) עֲלֵינוּ:

ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת ה' לָכֶם בְּעָרַב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֶּקֶר לְשִׁבְעֵי בְשָׁמְעֵ ה' אֶת-תְּלַנְתִּיכֶם אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִים עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא-עֲלֵינוּ תְּלַנְתִּיכֶם כִּי עַל-ה':

ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן אָמַר אֶל-כָּל-עַדְתּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי ה' כִּי שָׁמַע אֶת תְּלַנְתִּיכֶם:

י וַיְהִי כַדָּבָר אֲהֲרֹן אֶל-כָּל-עַדְתּוֹ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיִּפְּנוּ אֶל-הַמִּדְבָּר וְהָיָה כְּבוֹד ה' נִרְאָה בְּעֵינָיו:

יא וַיִּדְבֹר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יב שְׁמַעְתִּי אֶת-תְּלַנְתּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הַעַרְבִים יִתְּאָכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ-לֶחֶם וַיִּדְעַתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם:

יג וַיְהִי בְעָרַב וַתַּעַל הַשֶּׁלֶו וַתִּבְסֹ אֶת-הַמַּחְנֶה וּבִבְקָר הִיְתָה שִׁכְבַּת הַשֶּׁלֶו סָבִיב לַמַּחְנֶה:

יד וַתַּעַל שִׁכְבַּת הַשֶּׁלֶו וְהָיָה עַל-פְּנֵי הַמִּדְבָּר דִּק מְחֹסְפֵט דִּק כְּכַפֵּר עַל-הָאָרֶץ:

טו וַיִּרְאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו מִן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מִה-הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן ה' לָכֶם לֶאֱכֹל:

טז זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צָוָה ה' לְקַטְוֹ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ עֹמֵר לְגִלְגַּלַּת מִסֹּפֶר נִפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לְאֲשֶׁר בְּאֵהָלוֹ תִּקְחוּ:

יז וַיַּעֲשׂוּ-כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמְּמַעִט:

יח וַיִּמְדוּ בְּעֹמֶר וְלֹא הָעֵדִיף הַמַּרְבֶּה וְהַמְּמַעִט לֹא הִחְסִיר אִישׁ לְפִי-אֲכָלוּ לְקַטְוֹ:

‘לקצור את החיטים’ - מבט מסכם על הלימוד

שפע, דיוק, מחסור - ומוסר (או סדר חברתי)

האנתרופולוגיה הקלאסית בתפיסתה ההומאנית, מדגישה את הפן הרואה באדם יצור יוצר. בקריאה שלי אותה היא מתעכבת על הצלם הא-לוהי שבאדם. הא-ל יוצר ואף האדם יוצר, אמנם לא יש מאין אלא יש מיש, אבל יצירת דברים חדשים הינה דרך להשתתף במעשה הבריאה ולהמשיך את בנייתו (או הריסתו) של העולם. מכאן שלהיות בני אדם משמע לעשות, לעשות עוד, לעשות עוד ועוד ועוד, לייצר, לבנות לשכלל, לגלות להמציא לפעול ואף לחבל.

היצורים האנושיים מפוענחים בגישה הקלאסית, על רקע סביבתם האקולוגית ובהקשר אליה, אולם שונותם מיתר היצורים החיים, הצומח והדומם - היא זו המודגשת. האנתרופולוגיה העכשווית לעומת זאת מבקרת גישה זו המדגישה את עליונותו של האדם, ורואה בחוויית העליונות של האדם על סביבתו (שמאפיינת בעיקר את החברות המערביות) מרכיב מסוכן שהוביל לניצול הסביבה באופן אליים. האדם שהונח בגן העדן "לעבדה ולשמרה" (בראשית ב, ט"ז) מעל בתפקידו.

עתה עלינו ללמוד מחדש את מקומנו במרחב האקולוגי ולחשוב על איזונים אחרים של יחסי הייצור/ניצול, בריאה/הרס, חידוש/שימור.

שפע הוא מצב שקשור תמיד לבזבז, ניצול משאבים אישיים או סביבתיים ללא חשיבה על נחיצות או על העתיד. הארכיאולוגים מראים כי ביטויי שפע קשורים לחברות תחרותיות, פחות שוויוניות וכי היכולות להפגין שפע קשורה ביכולות לאגור לאחסן לשמור ואז - לבזבז.

יט ויאמר משה אלהם איש אל-יותר ממנו עד-בקר: כ ולא-שמעו אל-משה ויותרו אנשים ממנו עד-בקר ויגם תולעים ויבאש ויקצף עליהם משה:

כא וילקטו אתו בבקר בבקר איש כפי אכלו וחס השמש ונמס: כב ויהי ביום הששי לקטו לקם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל-נשיאי העדה ויגידו למשה:

כג ויאמר אלהם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת-קדש לה' מחו את אשר-תאפו אפו ואת אשר-תבשלו בשלו ואת כל-העדה הניחו לכם למשמרת עד-הבקר:

כד ויניחו אתו עד-הבקר באשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא-היתה בו:

כה ויאמר משה אכלהו היום כי-שבת היום לה' היום לא תמץאהו בשדה:

כו ששית ימים תלקטהו וביום השביעי שבת לא יהיה-בו:

כז ויהי ביום השביעי יצאו מן-העם ללקט ולא מצאו:

כח ויאמר ה' אל-משה עד-אנה מאנתם לשמר מצותי ותורתתי: כט ראו כי-ה' נתן לכם השבת על-כן הוא נתן לכם ביום הששי לקם יומים שבו איש תחתיו אל-יצא איש ממקומו ביום השביעי:

ל וישבתו העם ביום השביעי:

במה תורם איסור אגירת המן לעיצוב וחינוך העם? מדוע זה קורה דווקא במדבר?

באיזה אופן מהווה הדבר הכנה למעמד הר סיני?

כיצד מסייעת השבת בעיצוב תודעה סביבתית?

האם תרצו לבחון מחדש את מושג השפע כפי שהגדרתם אותו בתחילת הלימוד?

האם ישנן תובנות שתמצאו לאמץ לחיי היומיום?

לפירוק המובן מאליו של התנועה קדימה והלאה והשאיפה לדיוק.

הפניית תשומת הלב למה אנו צורכים/ מנצלים, התייחסות לתהליכי בזבז משאבים משפיעה עלינו מוסרית. היא מעצבת את האדם ככזה אשר אינו מרוכז רק בעצמו אלא לוקח אחריות על העולם שסביבו ועל הדורות הבאים כבני אדם מוסריים יותר. מזכירה לנו מחדש את מקומנו המיוחד בעולם ■

פרופ' תמר אלאור היא אנתרופולוגית באוניברסיטה העברית. חקרה למעלה מעשרים שנה את הקהילות החרדיות והדתיות בישראל, עם דגש על מגדר ואוריינות. בעשור האחרון היא חוקרת תרבות חומרית וסגנון מקומי.

לעומתן חברות קטנות שוויוניות שאכלו את מה שאספו וצדו בתוך 48 שעות - לא קשורות לשפע - אלא לדיוק. לסביבה שיש בה מה שצריך לא עוד לא יותר ובוודאי לא יותר מדי. בסביבות אלה הושקע מאמץ גדול להשאיר את הסביבה ככזו שתניב את הנדרש גם בעתיד. כל צריכה עכשווית ראתה לנגדה צריכה עתידית.

בני ישראל יצאו מחברת שפע אליה ירדו בעת מחסור- אל המדבר. תנועה הפוכה. אז הלכו מביתם - מחברת רועים חקלאית פשוטה - אל האימפריה המתקדמת באזור. כזו שתכננה את כלכלתה. שמשכה מים מן הנילוס, שבנתה מחסנים לאגור בהם מזון, פיתחה אדריכלות, רפואה, מסחר ואמנות - וסימנה את ראשית בניית חברות השפע המערביות.

עתה- בדרך לכוון את עצמם, הם עוזבים את סיר הבשר והופכים שוב לחברת נוודים/רועים. עובדה זו מחייבת שינויים בהתנהלות. יחסים חדשים בן בני האדם לסביבתם, בינם לבין עצמם ומצפונם, וכמובן בינם לבין אלוהים. הסוגיות האקולוגיות מקבלות מן הסתם בטקסט הדתי טעמים של מוסר ואמונה, ככאלה הן יכולות לשמש אותנו למחשבה רעננה על ייצור, צריכה, חסכון, בזבז ובזבז ראוותני.

סיפור המן (לאסוף לא פחות מדי ולא יותר מדי) משמש כ'מאמן' למקום של דיוק על הציר של שפע (סיר הבשר לכאורה) למקום של מחסור (שמסמל המדבר). כאילו אומר להם האל, הדרך אל הדיוק הזהותי שלכם עוברת גם דרך דיוק סביבתי. אימון למציאת נקודת האיזון המדויקת בין עוד ליותר מדי.

השבת, כמו אז במדבר כן היום, יש בה השבתה ואיסור על ייצור. השבת תובעת ממך להפסיק לייצר, להפסיק לאגור, ולהשתמש במלאי שאגרת עד כה. בכך מהווה הזמנה שבועית להתבוננות בהרגלי הצריכה/ניצול,

"לכל שבת יש מוצאי שבת"

הרב בצלאל ספרא

הקידוש וההבדלה הינם הטקסים התוחמים את השבת בכניסתה וביציאתה. בעוד שבכל שתיים מתוך שלוש משפחות יהודיות בישראל יקיימו קידוש, הרי שטקס ההבדלה אינו כה נפוץ. מהי הבדלה? מה מטרתה? ומהו הדבר שהיא עשויה להעניק לנו לקראת השבוע החדש שבפתח.

שתפו אילו טקסים משפחתיים נוספים קיימים אצלכם במשפחה? האם גם הם בעלי קריטריונים דומים לתיאור השולחן הביתי היהודי?
האם ישנם טקסים שהייתם רוצים לייסד במשפחה/קהילה שלכם?

הבדלה היא הברכה על היין במוצאי שבת כדי להבדיל בין השבת לימי החול. בנוסף מברכים בהבדלה ברכה על הבשמים ועל האש.

הבדלה נוסח עדות המזרח

ראשון לציון הנה הנם, ולירושלים מבשר אתו. אל תשקחי אויבתי לי כי נפילתי קמתי, כי אשב בחושך ה' אור לי. ויהי דוד לכל דרכיו משפיל, וה' עמו. ונח מצא חן בעיני ה', בן נמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם. קומי אורי כי בא אורך, ובבוד ה' עליך זרח. כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאמים, ועליך יזרח ה', וכבודו עליך ירצה.

כוס ישועות אשא, ובשם ה' אקרא. אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא. אָנָּה ה' הַצְּלִיחֵנּוּ, הַצְּלַח דַּרְכֵינוּ, הַצְּלַח לְמוֹדֵינוּ (ניתן להוסיף ברכות הצלחה), וְשַׁלַּח בְּרַכָּה רַחוּם וְהַצְּלִיחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ. בְּדַבְּרֵי יֵשׁוּעָה בְּרַכָּה מֵאֵת ה', וְצַדִּיקָה מֵאֵלֵהי יֵשׁוּעָה.

ליהודים היתה אוֹרָה וְשִׁמְחָה, וְשֵׁשׁ וְיָקָר. וְכַתִּיב וְיִהְיֶה דָּוִד לְכָל דַּרְכֵינוּ מִשְׁפִּיל, וְה' עִמּוֹ. בּוֹ יִהְיֶה עִמָּנוּ תָּמִיד.

הבדלה נוסח אשכנז

הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד. כי עזי וזמרת ייה ה', ויהי לי לישועה. ושאתם מים בששון. ממעיני הישועה. לה הישועה, על עמך ברכתך סלה. ה' צבאות עמנו, משגב לנו אלהי יעקב

הרמב"ם הלכות שבת בפרק כ"ט הלכה א'

"מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר "זכור את יום השבת לקדשו", כלומר זכרהו זכירת שבח וקידוש. וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו - בקידוש היום, וביציאתו - בהבדלה."

על יהודים ומילים, עמוס עוז, פניה עוז זלצברג

הוצאת כתר 2014

"מהו הקסם שבזכותו הצליח מקדש משפחתי זה של זיכרון טקסטואלי להתקיים לאורך עשרים וחמש מאות? בחגי היהודים נטמעו הספר והאוכל, תורת משה ושבט קודש וחלב אימא... הילדים היונקים מזון ומילים אצל שולחן הסעודה... אמור "הא לחמא עניא" וטעם מצה יעלה על לשונך. העלי בזיכרוןך את מילות הקידוש, והנה טעם יין מתוק. שיר ילדים לכבוד חג הסוכות, גם היום מדיף ריח סכך, קישוטים ודבק. אנו סבורים שהשולחן הביתי הוא המוקד הקדום והגדול ביותר של ההמשכיות היהודית, גדול אפילו מבית הכנסת ומבית המדרש. שום עם קדם מודרני אחר לא נחשף לטקסטים כתובים בתוך הבית באופן שיטתי שכזה ולרוחב מנעד חברתי כה מגוון... בבתי יהודים, אבות ואימהות, סבים וסבתות, התפללו ובירכו וסיפרו, זימרו ושרו... ציטטו בעל פה או הקריאו מן הדף... הבנות והבנים נטלו על עצמם אחריות מלאה למורשת הטקסטואלית. פרט זה בהיסטוריה החברתית הוא לטעמנו העובדה החשובה ביותר בתולדות הישרדותם של היהודים"

מה מטרת הקידוש וההבדלה לפי הרמב"ם? מה תפקיד המילים בדברי הרמב"ם ובדברי עוז? למה מתכוונים פניה ועמוס עוז בביטוי "הישרדותם של היהודים"? ואיזו קומביניציה ייחודית קיימת בשולחן הביתי היהודי שסייעה לכך?

חלום ושלימות גם יחד נעשית היא באמת אבן פינה לחיים, ודווקא כחג השלימות היא בריאת החיים המתחדשת בכל עת.”
מדוע מדגיש המחבר את מציאותם של הילד והזקן במעמד ההבדלה? מה מטרת ההבדלה לדעתו?

אליהו הנביא ומוצאי שבת

כיוט למוצאי שבת

אליהו הנביא, אליהו התשבי, אליהו הגלעדי, במהרה יבא אלינו עם משיח בן דוד.

ספר המנהיג הלכות שבת עמוד ק”ס

”לכן משוררים בכל גבול ישראל מאלהו הנביא שהוא המבשר שיבוא לנו במהרה לפני המשיח כדכתיב במלאכי ג, כ”ג:”הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא. והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם...”

אורות הקודש, מדור חכמת הקודש, קיט

”אליהו הנביא יושב בכל מוצאי שבת קודש תחת עץ החיים וכותב זכויותיהם של ישראל. על כן ראוי לכל מי שיש לו שייכות של תשוקה לרזי תורה שהיא מידת גילוי אליהו באיזה דרגא... שבכל מוצאי שבת יעשה גם הוא כמעשיו של אליהו ויעסוק בזכויותיהם של ישראל ויכיר בהכרה שכלית ובהשגה בהירה וברורה את קדושת ישראל ויקרת מעלתו וידבק עצמו בכללות עם קדוש, עם ה' וסגולת נחלתו שאין קץ ותכלית להופעת אור קודשו של כל יחיד ויחיד שבהם...”

לאור מקורות אלו מה התפקיד של אליהו הנביא בעיקר במוצאי שבת?

איזה כלי עבודה להתמודדות בימי השבוע מוצע בדברי הרב קוק?

סלה. ה' צבאות. אשכי אדם בטח בך. ה' הושיעה, המלך יעננו ביום קראנו. ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, בן תהיה לנו. כוס ישועות אשא. ובשם ה' אקרא.

המשך בשני הנוסחים

סברי מרנו: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, בורא מיני/עצי/עשבי בשמים. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, בורא מאורי האש. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המבדיל בין קדש לחל, בין אור לחשך, בין ישכאל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה, ברוך אתה ה' המבדיל בין קדש לחל.

למרות הבדל הנוסחים קיים דמיון ביניהם. מהם לדעתך הרעיונות שחוזרים בשני הנוסחים אשר ההבדלה מבקשת לכוון אותנו אליהם?
ההבדלה הינה חוויה חושית חזקה: יש בה ריח, אש חזותית גדולה, טעם, דיבור ומנגינה. מהי המשמעות והתפקיד של כל אלו עבורנו דווקא ברגע הזה של סיום השבת?

בין קודש לחול

כוכב הגאולה, פראנץ רוזנצווייג עמ' 337

”כשם שהציבור מקבל פניה של השבת בשמחה, כחתן היוצא לקראת כלה, בכניסתו לבית כנסת, כך חוזרת היא ונעלמת כחלום בתוך ימי המעשה. מחזור הזמן הקטן ביותר שקבע לו האדם, שבוע העבודה, נפתח מחדש. ילד מרים את נר ההבדלה שהדליק אותו זקן, המרוקן לקרבו בעיניים עצומות את הכוס האחרונה, ופתאום הוא מקיץ מחלום השלמות, שאותו רקם שבתון היום השביעי. ושוב יש למצוא את הדרך מן המקדש אל שוק החיים. על חליפות של קודש וחול, של יום השביעי והיום הראשון, של כלות המלאכה ושל ראשיתה, של זקן ושל ילד - נבנית השנה, נבנים החיים.

השבת היא חלום השלימות, אבל חלום בלבד. ורק מהיותה

איזון עדין, סיון הר שפי, גלות הלווייתן,

הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2005

את השבת שלנו
שרק אני יכולה להכניס
שרק אתה יכול להוציא
מחזיקים שני נרות.
אבל בסופם נהיים אחד
שתי פתילות בנר אחד
להתחלה חדשה.
ובראשית היינו דו-פרצופין
בחוט שדרה היה תלוי עולם.
עכשיו שני עמודי שדרה
מחזיקים בית
וכשאני קצת מתכופפת,
וכשאתה. איזון עדין.

'לקצור את החיטים' - מבט מסכם על הלימוד

הראשון, הכח של אליהו הנביא. הרב קוק מייעץ לנו לאמץ את מנהגו של אליהו הנביא היושב כל מוצאי שבת וכותב את זכויותיהם של ישראל, מלמד עליהם טובה. אך אנחנו, אומר הרב קוק, טוב לנו ברגע הזה לפני שמתחיל השבוע החדש להרים את העיניים ממדורי החדשות השליליים ולהביט בעין טובה על עם ישראל, לראות בו את הטוב כציבור וכפרטים. כמה טוב יהיה אם נדבק במידותיו של אליהו וננסה כולנו לגלות את הטוב שבזולת, נלמד זכות על אחרים ועל עצמנו, אם נדע להסתכל בצורה כזו נוכל באמת להפוך את העולם לטוב יותר.

השני, הוא הלימוד שאנו לומדים מנר ההבדלה ונרות השבת. בתחילת השבת מדליקים נרות (לפחות שניים), וביציאת השבת מדליקים נר אבוקה (מס' פתילות המתאחדות לאש אחת). שירה של סיון הר שפי, אמנם מדבר על זוגיות, אך הוא מזכיר לנו שאת התנועה שעושים הנרות, משניים נפרדים לנר אחד גדול (כמה פתילות המאירות ביחד), זו התנועה שאנו מבקשים ליצור בשבת בתוך עצמיותנו פנימה ובתוך המשפחה. תחושה של התפייסות ויחד. אנו מפללים שתנועה זו ותחושת השלם ימשיכו ללוות אותנו וייתנו לנו כח והצלחה לפחות עד השבת הבאה ■

**הרב בצלאל ספרא, מנהל תכנית יחד מבית אור תורה
סטון העוסקת בחיזוק זהות יהודית-ישראלית, מתנדב
בארגון צהר.**

ההבדלה הינה רגע הפרידה מהשבת. פרידה מזמן תודעה מיוחד, פרידה מפניות מתקשורת וניידים, פרידה מזמן משפחתי קרוב או כל תוכן אחר אותו הענקנו לשבת. זהו רגע בו אנו זקוקים לחיזוק לקראת משימות השבוע לשם כך אנו מספיגים בכל אחד מחושינו משהו מרוח השבת כצידה לדרך. ההבדלה אינה רוצה לנתק בין השבת לחול אלא לאפשר מפגש נכון ביניהם, טקס מעבר.

המילים בהם אנו משתמשים כדי להיפרד מהשבת מדברות על הזדמנות חדשה לגאולה והצלחה אישית ולאומית. על אור ואופטימיות. היא מזכירה לנו להבדיל בין מה שחשוב לבין מה שחשוב פחות, מחדדת את הראיה שלנו ומזכירה לנו מי אנו.

באילו כלים מציידת אותנו ההבדלה במפגש עם השבוע החדש?

זכר למעשה בראשית?

הרב אילעאי עופרן

“למי תודה למי ברכה?” שאל ביאליק על השפע שאנו זוכים לו, והשיב באופן מפתיע - “לעבודה ולמלאכה”. השבת, אסורה בעבודה ומלאכה, ושומה עלינו לברר מה ההבדל בין עבודה למלאכה? מה מבקש איסור זה לחולל בחייו ובתודעתו של האדם? וכיצד מזכיר איסור זה לאדם את בריאת העולם, שהרי השבת היא “זכר למעשה בראשית”?

שיר העבודה והמלאכה / ח.נ. ביאליק

מי יצילנו מרעב?
מי יאכילנו לחם רב?
ומי ישקנו פוס חלב?
למי תודה, למי ברכה?
לעבודה ולמלאכה!
מי יתן לנו כסות בקור?
ומי בחושך יתן אור?
מי יעל מים מן הבור?
למי תודה, למי ברכה?
לעבודה ולמלאכה!
ומי נטע עצים בגן,
לפרי ולצל, כל מין וזן,
ובשדות זרע דגן?
למי תודה, למי ברכה?
לעבודה ולמלאכה!

מהי הטענה המרכזית בשיר ומה החידוש שיש בה?

האם לדעתך התפיסה שבשיר יכולה להיות תפיסה 'דתית' או

שמדובר בהכרח במחשבה 'חילונית'?

מדוע לדעתך מדגיש ביאליק בבית האחרון שהעבודה והמלאכה

ייעשו דווקא "בימי החול"?

בראשית פרק ב'

ויָבְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי
מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר
עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת
מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

שמות פרק כ'

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְקַדְּשׁוֹ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל
מְלַאכְתֶּךָ: וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלַאכָה
אֲתָה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וּבְהֵמְתֶךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ: כִּי
שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר
בָּם וַיִּנַּח בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בָּרַךְ יְקֻנֹּךְ אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיִּקְדָּשְׁהוּ:

רש"ר הירש בראשית ב, ב

“מלאכה” איננה “עבודה” במובן המקובל של מלה זו. “עבודה” מתחשבת רק בטורח, במאמץ הכרוך בפעולה ללא התחשבות בתוצאה; ואילו “מלאכה” מתחשבת רק בתוצאה, בתכלית הפעולה ובתוצרתה.

קראו את הפסוקים המתארים את שביתת הקב"ה ממלאכתו בבריאת העולם (בראשית ב) ואת הציווי על השבת (שמות כ). כיצד הסברו של הרש"ר הירש על ההבדל שבין עבודה למלאכה מתיישב היטב בלשון הפסוקים הללו?

רש"ר הירש, שמות כ, י

ביום השביעי תשבות ממלאכתך, ושביתה זו היא כניעתך לפני ה' אלוהיך, כניעה המתחדשת מדי שבוע בשבוע... ביום השבת תסיר מעל ראשך את כליל תפארת ממשלתך בעולם ותשית את עצמך ואת עולמך בהכנעה תחת כסא כבוד ה' אלהיך...

אנשים תועים ומתעים חתרו תחת כל חוקת השבת ועיוותו את כל מושג השבת, בפרשם “מלאכה” כעבודה ועמל... הם הכריזו על השבת כעל יום של מנוחת הגוף, שניתן לנו כדי שהרוח תהיה יותר פנויה לעבודת ה', כביכול, ובהתאם לכך פירשו את

בתוכה גם סיכון גדול - האדם הפועל, העובד והיוצר, עלול במהרה לחשוב שהכל בידי. מי שיצר דבר מה מן המסד עד הטפחות, מתבונן במלאכתו ומרגיש גדולה יתרה ועוצמה מסוכנת.

השבת מבקשת לרכך ולאזן את התודעה הבעייתית הזו. הרש"ר הירש מדייק שבשבת נאסרה דווקא ה"מלאכה" ולא ה"עבודה". עיקר האיסור אינו בטורח ובעמל אלא דווקא בפעולת היצירה. יכולת היצירה האנושית מוגבלת למדי. אנו יודעים לקחת חומרים קיימים - לערבב אותם, לשנות את מצב הצבירה שלהם או לעצב אותם מחדש, אך איננו יכולים "לברוא" אף אחד מהחומרים הללו. היצירתיות האנושית מוגבלת על ידי חוק שימור החומר, הקובע שכמות החומר בעולם אינה משתנה. מי שיש בידו זרע - יכול לשתול, להשקות, לזבל ואף לקצור. אך בהיעדר הזרע הנתון לאדם מששת ימי בראשית, לא יזכה לאכול פרי לעולם.

השבת, בה שובת האדם מכל פעולה יוצרת, מבקשת להזכיר את גבולות היכולת האנושית, ובניסוח של הרש"ר הירש - "ביום השבת תסיר מעל ראשך את כליל תפארת ממשלתך בעולם". זיכרון מעשה בראשית נוצר מהעובדה שהאדם מכיר בכך שהוא אינו יכול ליצור את מה שברא הא-ל. שבניגוד למעשיו של הקב"ה, מעשי האדם הם לעולם מוגבלים. אנו מתדמים לבוראנו בכך שאנחנו טורחים ויוצרים בששת ימי המעשה, אך נבדלים ממנו בהביננו את גבול היכולת שלנו.

ייתכן שגם בחירתו של ביאליק להדגיש כי העבודה והמלאכה ייעשו דווקא "בימי החול", קשורה בחשיבות של הגבלת כוח היצירה האנושי. נראה שגם ביאליק הבין היטב את הסכנה החמורה הניצבת לפתחו של אדם המניח שכל העולם בכף ידו, שאין גבול לכוחו ושאין דבר מה שהוא כפוף בפניו ■

הרב אילעאי עופרן רב קבוצת יבנה, פסיכולוג, ראש מכינת "רוח השדה".

איסור "מלאכה" כאיסור של "עבודת עמל", דהיינו עבודה שיש בה משום מאמץ גופני, ולא דקדוק אף לפי שיטתם, שהרי יש גם עמל שבעבודת הרוח. אמרו: רק עבודה שיש בה משום מאמץ גופני אסורה בשבת, ולא נאסרה עבודה קלה או עבודה הנעשית במסגרת פעילות רוחנית...

ברם, אין רמז בתורה שעיקר מצות השבת הוא יותר מן השביתה מכל "מלאכה"... בכל מקום נאמר כי "שביתה ממלאכה" היא היא עיקר השבת, ובכל מקום נאמר כי עשיית מלאכה היא חילול שבת. אין השבת מתחללת על ידי מי שאינו הולך לבית הכנסת ביום זה כדי להתפלל עם הציבור או כדי לשמוע את דרשת הרב וכיוצא באלה, אלא על - ידי מי שעושה בו מלאכה... מושג ה"מלאכה" אינו כולל אף את המאמץ הגופני כאחת מתכונותיו העיקריות. "מלאכה" נזכרת במקרא בקרוב למאתיים מקומות, ובשום מקום אין רמז לעבודה מאומצת... משמעה הפשוט של המלה הזאת, ועדותם של מאות המקראות שהיא נזכרת בהם, מכריזים ואומרים: "לא תעשה כל מלאכה" - לא תפעל שום פעולה שיש עמה יצירה כלשהי!... כללו של דבר: לא תייצר דבר, לא תעשה "מלאכת מחשבת".

- מהו העיוות של מושג השבת שמתאר הרש"ר הירש בפיסקה השניה?
- כיצד מגדיר הרש"ר הירש את המושג "חילול שבת"?
- כיצד היה מגדיר ביאליק "חילול שבת"? מהו חילול שבת עבורך?
- לאור פירושו של הרש"ר הירש - מדוע דווקא איסור המלאכה ולא איסור העבודה, אמור להזכיר לאדם את מעשה בראשית?

לקצור את החיטים - מבט מסכם על הלימוד

בני אדם חיים ופועלים בעולם. היכולת ליצור ולבנות, לגדל ולפתח, הופכת לחובה ולאילוץ עבור האדם החפץ בחיים. שירו של ביאליק, הקובע שהתודה והברכה עבור האוכל שאנו אוכלים והבית שבו אנו גרים נתונות לעמל האנושי, משקף היטב את התודעה הזו. מי שלא יטרח ויזרע, לא יזכה לקצור ולאכול. אך תודעת היצירה האנושית מקפלת

לעבודה ולמלאכה!

מוקי צור

השבת היא הקוטב השני לעבודה, למלאכה. כיצד השתנה מושג העבודה מימי דגניה לימינו וכיצד שינוי זה משפיע על תפיסת השבת ותוכנה

בראשית רבה טז' ה

"ויניחהו בגן עדן" - ר' יודן ור' ברכיה. רבי יודן אמר: הניח לו והגן עליו ועדנו מכל אילני גן עדן. רבי ברכיה אמר: להניחו ולהגן עליו ולעדנו מכל אילני גן עדן. "ויניחהו" - נתן לו מצות שבת, כמו שאתה אומר: "וינח ביום השביעי" (שמות כ א). "לעבדה" - ששת ימים תעבוד, "ולשמרה" - שמור את יום השבת לקדשו (דברים ה יב).

האם מלאכת הקמת המשכן כסמל מארגן ומסדר את ההימנעות מעבודה בשבת נובעת לדעתך מכך שהיא-היא המקור שממנו נגזר עולם המלאכה בימי השבוע או שמא היא משקפת את הוויית העבודה האנושית?

א"ד גורדון מגדיר מחדש את מהות העבודה ומטרתה

'החלום ופתרונו' (תרס"ט, ט, 1909)

ואני מרגיש את החיים ההם, והנה הם צרים כפי שאול, והנה נפשי בתוכם כמו בתוך מכבש מעוכה, רצוצה, מרוסקה, והנה הם מפעפעים גם בתוך נפשי ועושים שמות בקרבי, ואני מתנער בחזקה, בכל כוחי, ומנער מעלי ומקרבי את החיים ההם. ואני מתחיל הכל מחדש, הכל מחדש. מן האלף-בית אני מתחיל את החיים, אינני משנה, אינני מתקן, כי אם עושה הכל מחדש. והדבר הראשון, הפותח בראשונה את לבי לחיים, אשר לא ידעתי כמוהם, היא העבודה. לא עבודה לשם מחייה ולא עבודה לשם מצווה. כי אם עבודה לשם חיים - עבודה, אשר אור חדש נוגה עליה. אשר ראיתה, והנה היא אחד מחלקי החיים, משורשיהם היותר עמוקים.

פרקי דרבי אליעזר, כ"ד

שבע מעלות היו לו למגדל ממזרחו ושבע ממערבו. מעלים את הלבנים מכאן ויורדים מכאן. אם נפל אדם ומת לא היו שמים לבם אליו, ואם נפלה לבנה אחת היו יושבים ובוכים ואומרים: אוי לנו, אימתי תעלה אחרת תחתיה.

מה שונה ומה דומה בין עבודתו של אדם בגן עדן לפני החטא לעבודת מגדל בבל? למי מהם דומה עבודתנו היום?

איזה תפקיד ממלאים ששת ימי המעשה עבור א.ד. גורדון? למה הוא מתכוון לדעתך כאשר הוא אומר הכל אני מתחיל מחדש?

יחס בין העבודה לפנאי, בין ששת ימי המעשה לשבת

מתוך יומנו של יוסף פיקר, איש גדוד העבודה 1922

שבת היום וכמה משעמם [...] אי אתה יודע [...] במה למלא את זמני הפנוי [...] מחפש פינה שלוה ואינך מוצא. ובינתיים עובר היום וכל אותם געגועים הציפיה לשבת-שווא הייתה. [...] שבת בארץ גרועה משבת בגולה, הנה חלל ריק שאין למלאותו"

מסכת שבת פרק ז, משנה ב:

הזרקע. והחוכש. והקוצר. והמעמר. הדש. והזורה. הבוכר. הטוחן. והמקוד. והלש. והאופה. הגוזז את הצמר. המלבנו. והמנפצו. והצובעו. והטווה. והמסך. והעושה שני בתי נירין. והאורג שני חוטין. והפוצע שני חוטין. הקושר. והמתיר. והתופר שתי תפירות. הקורע על מנת לתפר שתי תפירות.

הצד צבי. השוחטו. והמפשיטו. המולחו והמעבד את עורו. והמוחקו. והמתכו. הכותב שתי אותיות. והמוחק על מנת לכתב שתי אותיות. הבונה. והסותר. המכבה. והמבעיר. המכה בפטיש. המוציא מן שווא לשווא. הכי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת:

הוא צריך לבקש בחיים, חיי עולם. [...] כן, רחל, חיי באירופה, חיי בכל כוח נשמתך! אל תיראי פן יחולל על ידי זה משא נפשך, פן יצא מזה הפסד לאשר את מבקשת בארץ-ישראל. להיפך, את תביאי לארץ-ישראל, בשוכך, לא רק מה שלמדת במשך שתי שנים ומחצה, כי אם דבר הרבה יותר חשוב - מה שחיית באירופה במשך שתי שנים ומחצה, שתי שנים ומחצה של חיים! לדעתך, איך מתיישב הפרדוקס שדווקא האדם שראה בעבודת אדמת א"י ערך רוחני עילאי מעודד את רחל לנסוע לאירופה ללימודים?

'לקצור את החיים' - מבט מסכם על הלימוד

בכל משפט בתיאור השבת (בראשית ב, א-ג) חוזר הביטוי 'מלאכתו אשר עשה'. כל המשמעות של השבת נגזרת מימי המעשה שקדמו לה. כשם שאין משמעות לים בלי יבשה או לאור ללא החושך כך כשאנו באים להגדיר את המנוחה/הפנאי אנו צריכים להבין מהי מטרת העבודה שקדמה לה. לא ניתן לדון בשאלת השבת ולהתעלם משאלת העבודה.

הקביעה מהי עבודה שצריכה לשבות ממנה בשבת נקבעה על פי תיאור המלאכות של הקמת המשכן. אם המלאכות נעשו לשם המשכן למה לשבות מהם? ומה אנו יכולים ללמוד מהם על הוויות העבודה האנושיות?

'מלאכה' פירושה התערבות של האדם בעולם החומר. 'מנוחה' משמעותה מצב של 'שלוש' בין האדם לעולם הטבע הסובב אותו. גם קטיפה אגבית של עלה היא ערעור של האיזון אדם-טבע. מלאכת המשכן היא מלאכה גשמית שמטרתה יצירה רוחנית. העבודה שאנו עובדים כל השבוע אף היא יצירה גשמית שמטרתה רוחנית, לא מרד ולא מקלט אלא חיבור.

א.ד. גורדון, תשי"ז, מתוך מוטי זעירא, 2002, עמ' 6

"חסר דבר מה [...] בייחוד מורגש זה בשבתות ובחגים, בייחוד בחגים", "החול שלנו הרבה יותר יפה מן החול של אחינו בגולה, והשבת והחגים - הרבה יותר יפים בגולה."

"הציפיה לשבת שווא הייתה", מה ציפה איש גדוד העבודה שהשבת תביא עימה?

כיצד ניתן להגדיר את היחס החדש שנוצר בין עמל השבוע לשבת?

אילו שינויים נוספים עברו לדעתך הגדרות אלו של "שבת" ושל "עבודה" מימי גורדון לימינו?

באיזו מידה שינויים אלו מאתגרים את החברה הישראלית היום? ביחס להגדרות אלו היכן נמצא יום העבודה ויום השבת האישי שלך?

"חסר דבר מה" כותב גורדון. האם לדעתך מצאה החברה הישראלית את מה שחסר? האם היא מחפשת?

גורדון ניסה לתת מענה בכתביו לחוסר שחש שנבקע בשבת. כשרחל המשוררת נסעה להשתלמות בצרפת, חבריה האשימו אותה שנטשה, והיא פנתה לגורדון ושאלה אותו אם בנסיעתה היא בוגדת, וכמו כן, אם יתגלה בה כושר היצירה. כך ענה לה גורדון:

מכתב מא.ד. גורדון לרחל, תרע"ג כפר אוריה

רחל, [...] 'נשרפו הגשרים' - את כותבת, למה? האם אין גשר בין ארץ-ישראל ובין כל העולם, בין היהודי ובין כל האדם? האם אין לאדם חלק בכל העולם ובכל החיים? [...] למה זה את מבטת על הזמן [...] כעל זמן של הכנה לחיים ולא כעל זמן של חיים? בכלל, רגילה השקפה כזאת על החיים: להתכונן ואחרי כן לחיות, לעבוד ואחר לחיות וכן הלאה. אבל השקפה זו לא נכונה היא. [...]

הכלל ביחס לחיים צריך להיות בדומה לכלל ביחס לדת: 'בכל דרכיך דעהו!' בכל מה שהאדם עושה, בכל מקום ובכל זמן-הכל

בעוד שבארץ ישראל המציבה בפני קהילת החלוצים אתגר קדוש בששת ימי המעשה, השבת הארץ ישראלית משפילה. היא מצביעה על החלל שנפער. היא עוצרת את הזמן אך תוכן הפנאי מתמלא בגעגועים וריקנות.

הוא צפה כי להחלפת החיים היהודיים המבוססים על רוח בחיים המבוססים על עמל כפיים - יהיה מחיר כבד בתחום הרוחני. ביטוי לתפיסה זו ניתן לראות במכתבו של גורדון לרחל בו הוא מעודד אותה לא לוותר על עיסוקה ברוח.

דבריו של גורדון לרחל היו רלוונטיים לא רק באופן קונקרטי עבור רחל, אלא למעשה הם נבואה או מצפן שצפה גם מה שיקרה שנים רבות אחר כך. גם כיום הקונפליקט בין חיי המעשה, עבודה כפי שהיא בצורתה המודרנית, לבין חיי הרוח משחק תפקיד מאד משמעותי בהווייה הישראלית. השינוי באופי העבודה ומטרתה מדגיש עוד יותר את הצורך להגדיר מחדש את השבת.

מהו הפנאי מעבודה המתגורר את החברה היהודית היום? האם הוא יכול להתקיים בלי להתייחס לעבודה המשתנה במהירות כה גדולה? האם הוא מוביל לבטלה, לקבלת עריצות צרכנית ואלקטרונית שממלאת את החלל? האם דרך קיום השבת יכולה החברה לטפל באתגרים הללו? בשבת משוחרר האדם משעבודו לטכנולוגיה הסובבת אותו. התנתקות זו מעלה אותו בו זמנית מעל עולמו הטכנולוגי, המסחרי והבידורי שבו הוא נתון בששת ימי המעשה.

האם מספיק לקיים את חוקי השבת מבלי לחשוב על משמעותה הקיומית, החברתית והטכנית והאקולוגית של העבודה בימינו? כיצד חברה הפוחדת משעמום ובטלה מתקנת לה פנאי קולקטיבי? כיצד פנאי זה מקבל את החותם הקדוש? השבת מחייבת יחס חדש לעבודה!... ■

בתרבות היוונית היה מקובל כי הפנאי מעבודה הוא תנאי להשתתפות בחיי הקהילה, בעשייה הפוליטית שמרכזה בשיח הבין - אנושי המקבל החלטות, האדם העובד לא יכול להרפות מעבודתו ולהפנות שיקול דעת מעבר לפרנסתו או לפרנסת ביתו. הוא עבד למימוש מתמיד של צרכיו ועבד לא יכול לבחור, לשקול, לקבל הכרעה. לימים התגלגל מושג זה ונקבע בדמוקרטיות רבות כי בלי שיש לאדם רכוש מסוים הוא לא יכול להצביע ולקבל הכרעות כי הוא נתון במצוקתו הקיומית. אין לו פנאי.

תנועות העובדים במאה התשע עשרה ובמאה העשרים קבעו את ההפך: האדם העובד הוא מטרת החיים המדיניים. דווקא עבודתו המנוצלת מקנה לו את הזכות להכריע ולנווט את דרכה של החברה בה הוא חי.

החלוצים הפסיקו להשתמש במושג פרנסה. לדידם זוהי תמיד אמצעי. היא אמנם נועדה לאפשר חיים אך היא איננה יצירה ואיננה ביטוי של חיים. חלוצים האמינו כי עבודה היא מטרה לעצמה היא חושפת אישיות ותרבות כיצירה של האמן, היא איננה רק עשייה המנתקת את האדם מעצמו והופכת אותו למכשיר. האדם בעבודתו יכול לא רק שלא להתנתק מהחיים והטבע אלא להתחבר אליהם לעומקם. א.ד. גורדון האקולוג העברי הראשון, לא האמין בעבודה המדכאת חירות ואת זמן הנפש, אלא עבודה המחברת בחיבור מחודש ביניהם. לא עבודה כמרד (מגדל בבל) ולא כמקלט, אלא עבודה כקשר אל האנושיות ומחויבותה לטבע ולאדם.

גורדון טען כי את העונג הגדול הוא מפיק מעבודתו בטבע אך הוא הבין כי המאמץ לפרוץ אל עולם העבודה במידה רבה מדגיש את העוני של השבת הארץ ישראלית את געגועי החלוץ לשבת לבית ולמשפחה, לסממני תרבות וקשר עמוקים שמבחינות רבות נותק. הוא טוען שבגולה ששת ימי המעשה הם ימים של השפלה וכניעה לחיי כורח וניתוק מהטבע, אך שבת קודש היא חגיגה גדולה.

מוקי צור, חבר קיבוץ עין גב, מחנך וחוקר

ה'שפת אמת' הינו שמו של הספר המכיל אוסף דרשות חסידיות שנישאו לאורך יותר משלושים שנה על ידי ר' יהודה אריה ליב אלטר (1847-1905), האדמו"ר מגור. בדרשותיו שזר הרב פסוקים, מדרשים, מאמרי זוהר ועוד. בדף לימוד זה מובאות ארבע דרשות, דרכן נרצה לבחון אילו מצבי תודעה שונים השבת מזמנת לנו על פי תפיסתו של ה'שפת אמת'

והוא בחינת שבת 'כי בו שבת מכל מלאכתו' כו' כי שבת מחזיר כל הבריאה לשורשו שהוא רצונו יתברך. 'אשר ברא לעשות' פירוש, שנתן הש"י כח בהנבראים לפעול כל דבר פעולתו: אש לשרוף. אילן לצמוח. וגם בבעל חיים להיות לו הבחירה לעשות כרצונו. ועם כל זה היה המכוון שידע כל פעול כי הוא יתברך הנותן לו הכח. אך שעושה מעצמו, הוא כגרזן ביד החוצב. וזה היה כל מכיון הבריאה רק לבחינת שבת. וזה שכתוב תכלית שמים וארץ.

וזה שכתב רש"י ז"ל 'היה עולם חסר מנוחה' שהיא השבת וחזרת הכל לשורשו ונשלם בשבת עיקר הרצון בהבריאה. וזה 'ירא שבת' להיות בכל דבר היראה מונח על פני האדם. ע"י נקודה הפנימיות שנקרא שבת שהיא עיקר החיות.

וזה שכתוב 'זכר למעשה בראשית' שהיא זכרון לבחינת ראשית שיש גם בבחינת העשייה גם כן להיות דבוק ובעל לכת הפועל שנקרא ראשית כנ"ל.

שפת אמת, בראשית, שנת תרל"ד

ברש"י 'מה היה העולם חסר מנוחה' כו' כי מה שכתוב 'וינח' אף כי לא שייך יגיעה (אצל הקב"ה). רק כי ששת ימי המעשה היה קיום הבריאה על ידי כח הבורא במאמר ובריאת כל דבר ביומו. אבל בשבת נשלם להיות דבר של קיימא שיתקיימו כל הנבראים אף אחר שיסוד הש"י התגלות מאמרו, כי אין העולם יכול לקבל התגלות כח הש"י ולכן בכל יום יש הסתר.

אבל שבת קודש הוא פעולה להיות התקשרות הטבע אל מה שלמעלה מהטבע ולכך נקרא שלום שהיא שלימות כל נברא וגמר תיקונו. לכן אף שימים הקודמים לשבת נראין חשובים

לפניכם ארבע דרשות מתוך ספר "שפת אמת". כל אחת מביאה מבט שונה על השבת, מכל אחת מהן עולה תפיסת מהות השבת בעיני המחבר.

עיינו בכל אחת מהדרשות ונסו לברר מהו מצב התודעה שאליו מבקשת השבת להכניס את האדם, לדעת השפת אמת.

שפת אמת, נח, שנת תרל"ג

בזוה"ק (בזוהר הקדוש) נח הוא שבת ואיהו עביד [=והוא עושה] תולדות! אף דלכאורה בכל יום מימי המעשה היה בריאה ובשבת קודש נח, מכל מקום אדרבה בשבת קודש שחוזר הכל לשורשו וזהו פירוש מנוחה מזה בא תולדות על ידי הביטול לשורש כנ"ל וזהו שכתוב 'וישבות כו' לעשות'. שניתן כח בשבת קודש לתת שפע וחיות חדש לכל ימי המעשה כמו שכתוב ב'אור החיים' הקדוש.

ושבת קודש כמו תיבת נח שבימות החול טרוד כל אחד בעסקי עולם הזה ובשבת קודש יש מקום לבני ישראל לברוח ולהניח כל זה להסתופף תחת צל כנפי השכינה והיא פריסת סוכת שלום כמו שהיה נסתר נח בתיבה. והוא הביטול לשורש החיות שכל העולם חרב והיה צריך לקבל חיות חדש משורש החיים וכן בכל שבת קודש כנ"ל

שפת אמת, בראשית, שנת תרל"ב

בזוה"ק ירא שבת.² מה ענין זה לבראשית. אך זה פירוש בראשית ברא' שיהיה כל הבריאה דבוקה בכח הראשית והתחלת השורש שהיא נקודה מהש"י (מהשם יתברך) שנותנת חיים והויה לכל הנבראים.

1 הזוהר על הפסוק 'אלה תולדות נח'

2 הזוהר מציע שלל צירופים של אותיות המילה 'בראשית', בין השאר 'ירא שבת', 'ירא בשת' ועוד. ה'שפת אמת' מעניק משמעות למשחק מילים זה.

ולכן כשנגמר הכלי שלם ויכולין לקבל הברכה זאת היא תכלית הבריאה. וכתב רש"י 'מה היה העולם חסר מנוחה באתה שבת נגמרה המלאכה'. פירוש כי בעולם הזה האדם נקרא מהלך ממדרגה למדרגה, כענין שאמרו הצדיקים אין להם מנוחה ילכו מחיל אל חיל, וכשהאדם מתקן כל מעשיו מסתלק מהעולם הזה. נמצא אין להם מנוחה, רק בבא יום השבת שהוא מתנה מן השמים שיהיה יום מנוחה וכמו שאמרו ז"ל שיהיה כאילו כל מלאכתך עשויה שבכל מקום שאדם עומד בבא יום השבת חל עליו השלימות ויש עליה לכל המעשים שעשה עד עתה כאילו כל מלאכתו עשויה ולכן נקרא יום מנוחה בעולם הזה מעין עולם הבא.

לקצור את החיטים - מבט מסכם על הלימוד

אנו נוטים בדרך כלל להתייחס אל השבת כאל יום שבו על פי המסורת היהודית נדרשת הימנעות מעשיית מלאכה מצד אחד, ומצד שני נדרשות פרקטיקות מסוימות: קידוש, שולחן שבת, תפילה וקריאה בתורה וכדומה. דרך דרשות ה'שפת אמת' ניתן להתבונן מעט לעומק במצב התודעתי שאליו מכוונת השבת. המצוות והמנהגים, ההימנעות או האיסורים הם אך אמצעי להשגת מטרות שקשורות במצב הנפש והתודעה.

על פי המקור הראשון, השבת היא בראש ובראשונה יום של שקט והתכנסות. השבת מדומה לתיבת נוח: המבול בחוץ, הרעש, העשייה, התזזיתיות, ובפנים 'סוכת שלום' ו'צל כנפי השכינה'. כלומר, בשבת ניתן וכדאי להגיע להרפיה, להשקטה, ולהרגיש שיש 'מקום... לברוח' אליו. מתוך השקט וההתכנסות יולדו תולדות חדשות.

יותר, אבל שבת משלים כל הימים להיות דבר של קיימא כנ"ל.³ ובמדרש המשל של טבעת שחסר חותם, פירוש, שבת הוא עדות שלה הארץ ומלואה. ובשבת יש התגלות דבר זה בכל הנבראים כל אחד כפי ערכו. ולכן בני ישראל מעידין בפועל בשבת על זה שברא הש"י העולם בששה ונח בשביעי.

זהו עיקר מכוון הבריאה כמו שכתוב 'לכבודי בראתיו ולכן שבת הוא חותם הטבעת כנ"ל. וכתוב 'וירא אלקים כל אשר עשה כ' טוב מאוד' כי בכלל יש כבוד שמים מכל הבריאה ובשבת מתאחדין ברזא דאחד [=בסוד האחד] שיוכל כל נברא לבא לכלל הבריאה. וזהו שכתוב 'ויכול' שבאו בשבת לכלל אחד, ועל ידי זה חל הסתכלות הש"י על הכלל. 'טוב מאוד'. וזה קיום כל הבריאה ולכן צריך כל איש ישראל בשבת קודש להכניס עצמו לכלל ישראל ובזוה"ק פירשו 'ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו', שעל ידי יום השבת השלים הש"י מלאכתו.

שפת אמת, בראשית, שנת תרנ"ג

איתא [=מובא] בזוה"ק כי שבת נקרא שלום. ונראה הטעם עפ"י המדרש 'והארץ היתה תהו ובהו' שתחתונים מתרעמין למה העליונים [=המלאכים] נזונין מטמיון [=אוצר] והתחתונים אם אינם יגעים אין אוכלין. תו [=ועוד], העליונים קרובים אל המלך והתחתונים נדחו ע"ש [עיין שם]. והנה בשבת הוא יום מנוחה ונקרא מתנה טובה ואין צריך יגיעה והתחתונים מתקרבין ויש להם עליה ולכן הוא שלום שעליונים ותחתונים נעשין אחד ביום השבת. ולכן שבת סהדותא איקרי [=מכונה עדות]. פירוש להודיע שגם התחתונים הם דבקים בשורש העליון לכן השאיר הקב"ה יום אחד השבת שבו מתגלה דביקות ואחדות להעיד על הכלל כולו. ולכן איתא [=מובא] במדרש כי בשבת נעקר תהו ובהו ונעשה מעשה בראשית כלי שלם.

וכתיב 'ויברך את יום השביעי' ואיתא שבת תכלית שמים וארץ, כי באמת כל הבריאה היה כדי להטיב לבריותיו כי חפץ חסד הוא.

3 כלומר, האל ברא במאמר בששת הימים, ובשביעי נסוג ו'נח' ובכך העניק קיום עצמאי לבריאה, והאדם שנסוג ונח בשבת שב ומקשר את הבריאה לבורא במהלך הפוך ומשלים.

עוד מה לעשות, מציעה השבת לדברי ה'שפת אמת' מבט אחר על הקיום: הכל טוב ושלים כפי שהוא.

אין צורך בביקורת, בשיפוטיות, בשינויים ובתיקונים. הכל מושלם. זוהי תודעה של נוכחות בזמן הווה וקבלת היש, שאין בה מבט תובעני לעתיד שבו נשלים את מה שהחסרנו בעבר. זוהי תודעה אמונית שהכל טוב כפי שהוא ברגע הזה.

השבת היא אתגר מבחינות רבות, אך ה'שפת אמת' מעצים את האתגר שעה שהוא מדגיש את התהליכים הנפשיים והתודעתיים שאמורים ללוות את השבת.

לא די בפרקטיקה כזו או אחרת שמקדשת את השבת והופכת לשגרת חיים. בכל שבת ושבת אנו נדרשים ליצור מרחב מקודש בתודעתנו ובלבנו: מרחב של שקט, התחדשות, זיקה למקור, ענווה, השתייכות, נוכחות ושלמות ■

ד"ר ציפי קויפמן, מרצה במחלקה למחשבת ישראל באוניברסיטת בר אילן

השקטת התודעה היא הדרך להתחדשותה, לקבלת חיות חדשה שתשפיע על ימי המעשה הבאים

(שכן כל עוד אנו מלאים בידע ובעשייה של השבוע הקודם, אין מקום להיווצרותו של דבר מה חדש).

על פי המקור השני ברור יותר כיצד ניתן לזכות בחיות ובהתחדשות זו. כל עוד אנו פעילים ויוצרים, האגו הוא המנחה אותנו. אנחנו הבוראים, אנחנו כעין אֱלֹהִים בעולמנו שלנו. תודעת השבת היא תודעה של ברואים. תודעה של ענווה.

בשבת אנו מתבקשים לזכור שכל מהותה של 'בראשית' - של הבריאה - היא 'ירא שבת', כלומר, ההתכוונות אל השבת. זאת משום שהבריאה כולה ממקור אחד, ובשבת, כאשר לרגע האדם לא רואה בעצמו מקור לכל כוחותיו ועשייתו אלא מכיר במוגבלותו, בתלותו, במקום שממנו בא ושאליו הוא הולך, או אז יכולה לצמוח תודעת הענווה שמכוונת אל הנקודה הפנימית, נקודת הראשית, שבאמצעותה הכל מתקיים (ב- ראשית ברא...).

ההתכוונות אל הראשית והשחרור משליטת האגו מאפשרים עוד ממד חשוב שנזכר **במקור השלישי**. השבת, לפי מקור זה, מאפשרת את תודעת ההשתייכות. בשבת קל יותר לזכור ש'כולנו רקמה אנושית אחת חיה'. קל יותר לחוש שייכות חברתית לעם, למשפחה, לקהילה, ליקום. תודעת השבת היא תודעה של השתייכות. הנבדלות, העצמיות והעצמאות מתרופפות ונפתח פתח לחוש את ההקשר, את הזיקה של כל הפרטים בעולם אלו לאלו.

המקור הרביעי מציע לחוות בשבת חוויה של שלמות של המציאות כפי שהיא. בשבת איננו נדרשים להלך, להתקדם, להשיג, אלא להתייחס למציאות 'כאילו כל מלאכתך עשויה'. מכיוון שתמיד אנו בחלקיות ותמיד יש

תפילת קבלת שבת היא אחת התפילות החדשות ביותר בסידור התפילה, היא נוצרה בצפת במאה ה-16 ע"י האר"י הקדוש (רבי יצחק לוריא) הרמ"ק (רבי משה קורדובירו) רבי שלמה אלקבץ ותלמידיהם. לפני שיסדו תפילה זו התכנסו בערב שבת בבית הכנסת לתפילת ערבית של ערב שבת, השונה אך במעט דברים מתפילת ערבית שבכל יום. בלימוד זה ננסה להבין את תפילת 'קבלת שבת' בה יוצאים והולכים באופן סמלי לקראת השבת הנכנסת, את חלקיה ומשמעותם.

תלמוד בבלי מסכת שבת קי"ט

לא כולם יצאו לקבל את השבת מחוץ לבית הכנסת. הרמ"ק סבר שאת פני השבת ניתן לקבל בתוך בית הכנסת כי השבת יורדת עלינו מלמעלה. רוב הקהילות מקבלות שבת בתוך בית הכנסת, אבל גם במנהג זה, ההליכה והיציאה לקראת שבת חוזרת ומהדהדת בתפילה.

בקבלת השבת נוהגים לפתוח באמירת שישה מזמורים מתהילים (בחלק מהמסורות מוסיפים מזמור שביעי). אלו הפסוקים הפותחים את המזמור הראשון בתפילת קבלת השבת.

התלמוד מספר על שני חכמים רבי חנינא ורבי ינאי, שהייתה להם דרך משלהם לקבל את השבת.

רבי חנינא מיעטף וקאי אפינא דמעלי שבתא ואמר: (היה ר' חנינא מתעטף עם חשיכה בערב שבת ואומר) 'בואו ונצא לקראת שבת המלכה'. רבי ינאי לביש מאניה מעלי שבת ואמר: (ר' ינאי היה לובש בגדיו ערב שבת ואומר) 'בואי כלה בואי כלה'.

מה הם עשו לכבוד שבת?

מה הם רצו לבטא בכך?

רבי משה בן מכיר היה ריש מתיבתא (ראש הישיבה) בעין זיתים הסמוכה לצפת, בתקופה בה התגבשה קבלת השבת. בספרו 'סדר היום' הוא מתאר את קבלת השבת כפי שהייתה נהוגה במקומו וכך הוא פותח:

ספר סדר היום לר' משה בן מכיר

(הודפס בוויניציאה בשנת 1599)

וחכמים הראשונים היו אומרים זה לזה או לתלמידים בוא ונצא לקראת כלה. וכן ראוי לומר כשיוצא כדי להוציא בשפתיו. ובאמרם בואו ונצא משמע שהיו יוצאים למקום אחר. והעניין הוא לצאת נגד ביתם למקום אויר אל הגן או אל החצר, מקום פנוי וראוי להקבלה. אבל לא שיחויב לצאת חוץ לעיר והכל לפי האדם והמקום:

כיצד אימצו על פי דברים אלו את מנהגם של רבי חנינא ורבי ינאי?

על פי התיאור, היכן צריך לקבל את השבת?

מדוע לדעתכם היו יוצאים מחוץ לבית הכנסת? מה אפשר לראות או להרגיש בחוץ שאי אפשר בתוך בית הכנסת?

תהלים צה, א-ב

לכו נרננה לה' נריעה לצור ישענו. נקדמה פניו בתודה בזמרות נריע לו.

מה קוראים לנו הפסוקים לעשות?

מה ניתן ללמוד מהם על מטרת קבלת השבת?

במרכז קבלת השבת עומד הפיוט 'לכה דודי' שחיבר רבי שלמה אלקבץ בצפת והתקבל תוך זמן קצר בכל קהילות ישראל:

לכה דודי/ רבי שלמה אלקבץ

לכה דודי לקראת כלה פני שבת נקבלה [...]

לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה

מראש מקדם נסוכה סוף מעשה במחשבה תחלה [...]

באי בשלום עטרת בעלה גם בשמחה ברנה ובצלה

תוף אָמוּנִי עִם סָגְלָה בּוֹאֵי כְּלָה בּוֹאֵי כְּלָה

בּוֹאֵי כְּלָה שֶׁבֶת מְלֻכָּתָא

מה אנחנו נקראים לעשות על פי הבתים מתוך הפיוט המובאים כאן?

מהיכן שיבץ הפייטן את הביטוי בואי כלה בבית האחרון?

מאות שנה היא לא הייתה קיימת. מה היה חסר למקובלי צפת במאה ה 16 כשייסדו מנהג זה? ומה גרם לתפילה זו להתקבל בחביבות בכל קהילות ישראל גם בלי שיש חובה לאומרה ואפילו אינה מופיעה ב'שולחן ערוך' (ספר הלכה מרכזי)?

ערב שבת בין השמשות הוא זמן של געגוע וערגה. ששת ימי המעשה עברו וטרדות היום יום הרחיקו אותנו אט אט מהשבת הקודמת, אור השבת הלך ונעלם ושקענו בשגרה עמוסה. הנפש מתגעגעת לשוב אל הקודש והמנוחה.

ערב שבת בין השמשות הוא הזמן בו אנחנו צריכים להיפרד מימות החול, להשיל מעלינו את הדברים הטורדים ואלה שעדיין לא הספקנו להשלים, כדי להיכנס לתוך קדושת ומנוחת השבת. תהליך כזה דורש הכנה ומעבר איטי בין החול ובין הקודש.

הראשונים שהרגישו בכך הם רבי חנינא ורבי ינאי והם שהנהיגו לעצמם מנהג משלהם. הם לבשו בגדים מיוחדים לשבת והכריזו בביתם 'בואו ונצא לקראת שבת המלכה' ו'בואי כלה בואי כלה'. קריאתם הדהדה והשפיעה על רבי שלמה אלקבץ, ששיבץ את אמירותיהם בפיוט 'לכה דודי' שחיבר לזמן מיוחד זה.

היציאה לקראת השבת והקריאה אליה לבוא אלינו, מאפשרים לנו לחוש את זמן המעבר במימדים שונים. בהליכה אנחנו יוצאים מהמקום בו היינו, כבר בצעד הראשון אנחנו עוקרים מהעמידה במקום אל עבר מקום חדש. ההליכה היא יציאה, וגם תהליך.

ביציאה החוצה אנחנו פוגשים את הטבע המשתנה, השמש הנוטה לשקוע מפזרת אור אחר, היא מעבירה אותנו בהדרגה מאור יקרות לחושך של הלילה. זה הזמן בו אנשים מתחילים להתכנס בביתם, ורעש ההמולה הולך ומשתתק. זה הזמן בו לבנו מתרחב והנפש מתרגעת.

אמיר גלבוע, רציתי לכתב שפתי ישנים, עם עובד,

התשכ"ח - 1968

כָּכָה כְּמוֹ שְׁאֲנִי הוֹלֵךְ אֲנִי רוֹצֶה לְקַבֵּל פְּנֵי שֶׁבֶת הַמְּלָכָה.
לְגוֹפֵי בְּגָדִים שֶׁל יוֹם יוֹם וְגוֹפֵי, אִם בְּכָלֵל, אֵינְנוּ חֲזִק בְּכָלֵל
וְגַם הַנְּפֶשֶׁת לֹא.

כָּכָה כְּמוֹ שְׁאֲנִי הוֹלֵךְ אִם אֶקַּבֵּל פְּנֵי שֶׁבֶת הַמְּלָכָה
וְהִיוּ הַבְּגָדִים לְגוֹפֵי שֶׁל יוֹם יוֹם וְגוֹפֵי אֶפְשָׁר חֲלַשׁ יוֹתֵר מִרְגֵּשָׁה
אֶבֶל הַנְּפֶשֶׁת לֹא.

כָּכָה כְּמוֹ שְׁאֲנִי עוֹדֵנִי הוֹלֵךְ אִם תִּקַּבֵּל שֶׁבֶת הַמְּלָכָה אֶת פְּנֵי
יִלְבֹּשׁ גּוֹפֵי שֶׁבֶת יוֹם יוֹם וְגוֹפֵי יִחְזַק וְהַשֶּׁבֶת בְּנֶפֶשׁ תְּהִי.
לְכִי נִפְשֵׁי צְאֵי כְּלָה יוֹם יוֹם לְקַבֵּל פְּנֵי שֶׁבֶת הַמְּלָכָה.

המשורר אמיר גלבוע מתכתב עם הפיוט לכה דודי, אילו ביטויים מהפיוט משובצים בשיר?

איזו אפשרות נוספת לקבלת פני שבת מופיעה בשיר?

מתי צריך לצאת לקראת השבת ומהי המשמעות של חול וקודש?

'לקצור את החיטים' - מבט מסכם על הלימוד

כל מי שמקבל את השבת בבית הכנסת, מתקשה לדמיין שבעבר קבלו את השבת ללא תפילת קבלת שבת. היא נמצאת בכל הסידורים, ונאמרת במסורות ישראל השונות בנעימה, בזמרה ובשמחה. אך עד לפני ארבע

יוצאים לקראת הכלה הנכנסת לחופה ולקראת המלכה שבאה אלינו. את פני שתיהן יוצאים לקבל בהדר.

‘פני שבת נקבלה’ מזמן לנו פירוש נוסף. אומר המדרש: “ויברך א־לוהים את יום השביעי ויקדש אתו” – ברכו באור פניו של אדם קדשו באור פניו של אדם. לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא בשבת” (בראשית רבה י”א) וזהו: ‘פני שבת נקבלה’ – שפנינו מקבלים אור של שבת ■

הרב אורי קרויזר – ‘הזמנה לפיוט’ ו‘אתר הפיוט והתפילה’ עמותת ‘סנונית’, תכנית ‘אשירה תהילות’ ובית המדרש לרבנות ישראלית.

תפילת קבלת השבת נולדה מתוך רצון למלא את החלל הזה בנפש ובזמן שלפני תפילת ערבית של שבת. התפילה עצמה היא שמאפשרת לנו לצאת יחד מהחולין וללכת אל תוך השבת.

ששת המזמורים הפותחים מכוונים כנגד ימות השבוע, באמירת ששת המזמורים אנחנו נפרדים מימות השבוע. בחלק מהסידורים נכתב מעל המזמורים: מזמור זה כנגד יום א מזמור זה כנגד יום ב וכו’. לב קבלת השבת הוא הפיוט ‘לְכָה דוֹדִי’.

את זמן הדמדומים תקנו חכמים לעבור בשירה. כשמתחילים לשיר את הפיוט אנחנו עדיין נמצאים בימות החול. כשמגיעים לבית האחרון הפותח במלים ‘בואי בשלום’, אנחנו מסתובבים ומוזמנים להרגיש כמו חתן ההולך לקראת כלתו בדרך לחופה, ובאמירת ‘בואי כלה שבת מלכתא’ אנחנו בתוכה.

לאחר השירה אנחנו אומרים: ‘מזמור שיר ליום השבת’ ובכך מקבלים עלינו את השבת שנכנסה.

המשורר אמיר גלבע מתייחס לקבלת השבת ולמקורות שלמדנו, מתוך הכרות עמוקה ומתוך מציאות חייו. הוא מתחבר לתנועת ההליכה עצמה כמחוללת את השינוי, ומשיל את הצורך בלבוש מיוחד אלא ‘ככה כמו שאני הולך’. הוא מייחל שהשבת תקבל את פניו, ועל ידי כך נפשו תמשוך את השבת אל היום יום.

הביטוי קבלת שבת כולל בתוכו משמעויות שונות. הראשונה היא קבלת מצווה וקבלת עול מלכות שמיים. משמעו נוספת היא קבלת פנים, יציאה לקדם את פני השבת כמו שקורא לנו המזמור הראשון לְכוּ נְכַנְנָה לָהּ ... נְקַדְמָה פְּנֵיו בְּתוֹדָה.

השבת נמשלה לכלה, רעיה ובת הזוג של כנסת ישראל וגם למלכה. כשאנחנו יוצאים להקביל פני שבת אנחנו

מהי השבת? האם השבת היא של הקב"ה או של בני האדם? הציווי על השבת מופיע פעמים רבות בתנ"ך ובמיוחד בחומש שמות, האם יש סיבה לחזרה? האם נוכל ללמוד ממנה גם משהו על חומש שמות ומטרותיו? בדף לימוד זה, העוסק בעיקר בפסוקי התורה, נתחקה ביחד אחרי המופעים השונים של מצוות השבת בחומש שמות ונוכל להסיק מסקנות מכך גם אודות השבת וגם אודות החומש

שמות ט"ז

(כב) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לָקְטוּ לַחֵם מִשֶּׁנָּה שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאֶחָד וַיָּבֵאוּ כָּל נְשֵׂי־אֵי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לַמֶּשֶׁה:

(כג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' שֶׁבֶתוֹן שַׁבֶּת קֹדֶשׁ לֵה' מִקֵּר אֶת אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ וְאֶת אֲשֶׁר תִּבְשְׁלוּ בְשָׁלוֹ וְאֶת כָּל הָעֵדֶף הַנִּיחֹ לָכֶם לַמִּשְׁמֶרֶת עַד הַבֶּקֶר:

(כד) וַיִּנְיחוּ אֹתוֹ עַד הַבֶּקֶר כְּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרָמָה לֹא הִיְתָה בּוֹ:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶכְלָהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבֶּת הַיּוֹם לֵה' הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֵהוּ בְשַׂדֵּה:

(כו) שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקֹטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבֶּת לֹא יִהְיֶה בּוֹ:

(כז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעֵם לְלִקֹּט וְלֹא מִצָּאוּ: ט

(כח) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָּה מֵאַנְתָּם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתַי:

(כט) קָאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם הַשַּׁבֶּת עַל כֵּן הוּא נָתַן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

לַחֵם יוֹמִים שָׁבוּ אִישׁ תַּחֲתָיו אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: **(ל)** וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

מהי הסיבה להעדר המן ביום השביעי מן השדה?

מיהו השובת בתחילת הפסוקים ומי בסופם?

כיצד מתחולל המעבר בין השבת בתודעה הראשונה שלה,

כפי שהייתה בבראשית, לשבת בתודעה המחודשת שלה

המופיעה בספר שמות?

על הדרך בה מופיעה השבת לראשונה בתולדות העם
כותב הרש"ר הירש:

לפסוקים הבאים מבנה של שירה, נסו לקרוא אותם בקול כמו שיר בריתמוס קבוע:

בראשית ב', ב'

"וַיִּכַּל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה

וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ

כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכָל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת"

כמה מילים מופיעות ב-3 השורות הראשונות של השיר? מה משמעותו של המספר?

מי פעיל בפסוקים אלו?

כיצד קרויה השבת בפסוקים אלו?

האותיות 'שבת' מופיעות בפסוקים אך בדרך אחרת?

ומתוך כך: למי שייכת השבת בפסוקים אלו?

הפעם הראשונה בה אנו פוגשים את השבת בעולמם של בני האדם היא מיד אחרי יציאת מצרים (שמות ט"ז), איך נראה המופע הראשון? מהי ההופעה של השבת? ננסה לרדת לפרטים ולדלות מן המקורות:

נשימו לב לשינוי השם של היום - מן 'היום השביעי' ל'שבת' - כמו בימינו, כאשר מבקשים להכניס מילה חדשה בעברית, הקריינים ברדיו חוזרים כמה פעמים על המילה החדשה לצד המילה הישנה, עד שזו נקלטת.)

אלא הצהרת האמונה של עם ישראל בהיות הקב"ה בורא עולם.

של מי השבת?

השבת אינה רק עדות לבריאת העולם ולטוב ה' כלפי עמו, בפרק כ"ג בשמות מופיעה דרישה נוספת הכרוכה בשבת:

(יב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וַיִּנְפֹשׂ בְּיוֹם אֲמִתְךָ וְהָגַד:

עיינו בפסוקים הקרובים לציווי, בפרק כ"ג בשמות, במה הם עוסקים? כיצד מתברר תפקידה של השבת בתוך המכלול הזה?

מהו תפקידו של האדם המאמין ומקיים על פי פסוקים אלו? נסו כעת לחזור אחורה לפסוקים אותם קראנו עד כה ולבחון את הנושאים בתוכם הפסוקים יושבים, האם יש קשר בין הדרך בה מוצגת השבת ובין סביבת הפסוקים?

ברית עולם

שמות ל"א

מופיע שוב ציווי השבת והפעם נוספים בו אלמנטים חדשים:

(יב) וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(יג) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֶף אֵת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בְּיַדְי וּבְיַדְכֶם לְדַרְתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְשְׁכֶם:

(יד) וְשִׁמְרַתֶּם אֵת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מְחֻלְלֶיהָ מוֹת יוֹמַת כִּי כָל הַעֲשֵׂה בָהּ מְלֹאכָה וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עִמִּיהָ:

(טו) שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלֹאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן קֹדֶשׁ לַה' כָּל הַעֲשֵׂה מְלֹאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוֹמַת:

(טז) וְשִׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֵת הַשַּׁבָּת לְדַרְתֶּם בְּרִית עוֹלָם:

(יז) בְּיַדְי וּבְיַד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעֵלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת וַיִּנְפֹשׂ:

כבר נאמר למשה דבר האירוע של היום השישי אך לא היה עליו להודיעו לעם מראש, היה עליהם להתנסות באירוע הזה במפתיע ועובדת מציאותה של השבת- עדות לסיפוק צרכי ישראל על ידי השגחת הבורא נועדה להתגלות לעיניהם ללא כל הכנה מוקדמת. בדרך זו יתרשמו מן העובדות האלה התרשמות עמוקה עוד יותר

הצהרה הרשמית

שמות כ' עשרת הדברות

(ז) זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:

(ח) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלֹאכֶתְךָ:

(ט) יוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֹאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וּבְהֵמְתְךָ וְגַרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ:

(י) כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֵת הַיָּם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנוּחַ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בִּרְךָ ה' אֵת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ:

שימו לב להצגת הדברים, במה היא שונה מכל מה שקראנו עד כה?

מהם הדברים המשותפים החוזרים בתיאור השבת בבראשית ומצוות השבת בעשרת הדברות?

בשני המקורות בשמות נאמר שהיום שבת לה', אולם התוצאות של אמירה זו שונות – נסו להסביר את התוצאה בכל אחד מן המקרים.

על מעמדה של השבת בין המצוות האחרות כותב רמב"ן בפירושו על הפסוקים:

ולכך אמרו חז"ל שהשבת שקולה כנגד כל מצוות שבתורה, מפני שבה נעיד על כל עיקרי האמונה בחידוש ובהשגחה ובנבואה. השבת בעשרת הדברות אינה חיקוי של מעשיו של הקב"ה

ממצרים על מנת לעבוד את ה'. העיצוב כולל התנסויות ראשונות, התחייבות, אחריות וברית.

בכל מקום בא לידי ביטוי פן אחר במצוות השבת, בהתאם להקשר בו נאמרים הדברים, אנו הקוראים והמקיימים צריכים להיות מסוגלים לראות את התמונה המורכבת ואת הפנים השונות בתוך השבת על מנת לקיימה בדרך שתביא לידי ביטוי את כל ההיבטים הללו ואת הדרישות השונות שהתורה מציבה בפנינו כדרך חיים ■

ד"ר מירי שליסל, יו"ר המזכירות הפדגוגית במשרד החינוך, לשעבר: מפמ"ר תנ"ך בחמ"ד, ממונה על תחום החינוך בקרן יד הנדיב ומנהלת מדרשת אור תורה סטון לבנות בירושלים.

מהי הליכה החוזרת גם בפסוקים אלו כמו בהופעות הקודמות של השבת?

מהם הדברים שהתחדשו בהופעה זו?

במה שונה ברית מהצהרת מחויבות? האם ישנם מקומות בחייך שיש לשני מושגים אלו ביטוי?

קראו את הפסוקים בפרק ל"א הסובבים את ציווי השבת ונסו להסביר את ההקשר ומתוכו את התוכן המתחדש של הציווי.

'לקצור את החיטים' - מבט מסכם על הלימוד

מצוות השבת היא אחת המצוות המרכזיות, ולקיומה יש היבטים שונים.

כאשר אנו פוגשים בכל פעם בהקשר אחר תובנה אחרת לגבי השבת, אנו לומדים להיות רגישים להקשרים שונים בהם אנו מקיימים מצוות ולמורכבויות שיש בכל מצווה.

שבת של בריאת העולם אינה שלמה, היא אידאה הממתינה לכך שעם ישראל יקיים אותה ויהפוך אותה לזמן מקודש בעולם. שבת בשמות ט"ז מלמדת אותנו כיצד עושים את הצעדים הראשונים בחינוך עם לקראת אידאה, והופכים אותה לחלק מן המציאות.

עשרת הדברות מביאים לנו הגדרה והצהרה שממשיגה ומעלה מדרגה את הדברים שעם ישראל כבר עושה בפועל. שמות כ"ג מייצר את האחריות של שומר השבת ביחס לזולתו ואילו שמות ל"א מייחד את השבת, נותן תוקף של ענישה למחללי השבת והופך אותה לברית לדורות.

חומש שמות מתאר את עיצובו של עם ישראל היוצא

השבת שורשיה עמוקים בתורה, בנביאים, במשנה ובתלמודים. ענפיה משתרעים על דורי דורות של פוסקים, הוגים, דינים ומנהגים. מה יעלה בגוללה כשעמה יחזור לארצו - בכוחות נחושים, מחודשים ו-על פי רוב, חילוניים? נלמד יחד קטעים מדבריהם של כמה הוגים חילוניים, ומעט מנסיון 'ההסדרה' שבאמנת גביון מידן.

אחד העם, מתוך: על פרשת דרכים ג, פרק ל

"אין צורך להיות ציוני או מדקדק במצוות בשביל להכיר ערך השבת... מי שמרגיש בלבו קשר אמתי עם חיי האומה, בכל הדורות, הוא לא יוכל בשום אופן לצייר לו מציאות עם ישראל בלי "שבת מלכתא". אפשר לומר בלי שום הפרזה, כי יותר משישראל שמרו את השבת, שמרה השבת אותם. ולולא היא שהחזירה להם את "נשמתם" וחדשה את חיי רוחם בכל שבוע, היו התלאות של "ימי המעשה" מושכות אותם יותר ויותר כלפי מטה, עד שהיו יורדים לבסוף לדיוטא התחתונה של חומריות ושפלות מוסרית ושכלית. ועל כן בוודאי אין צורך להיות ציוני בשביל להרגיש כל הדר הקדושה ההיסטורית החופפת על "מתנה טובה" זו ולהתקומם בכל עוז נגד כל הנוגע בה"

אחד העם (אשר צבי גינצברג 1856-1927, קייב-תל אביב) מחשובי מנסחי הזהות היהודית החילונית-לאומית

האמירה המודגשת כל כך מפורסמת שרבים חושבים שהיא ציטוט מחז"ל. נסו להעמיק בה:

מה משמעותה לנו ככלל? וכפרטים? האם יש לי זיכרון או דוגמא אישית ברוח הזו?

האם חסרה לנו היום חלק מהשמירה או ההגנה הזו? במה? האם יש לה תיקון או תחליף?

אגרת בעקבות חילול שבת המוני בקיבוץ בצפון שכתב סיים נחמן ג'אליק (1873-1934)

מתוך איגרות ח"נ ביאליק איגרת א' שצג

"ארץ ישראל בלי שבת לא תיבנה אלא תיחרב, וכל עמלכם יהיה לתוהו. עם ישראל לא יוותר לעולם על השבת, שהיא לא רק

יסוד קיומו הישראלי, אלא גם יסוד קיומו האנושי.

בלי שבת אין צלם א-להים וצלם אנוש בעולם. אילו הייתה העבודה תכלית לעצמה הרי אין מוקד לאדם מן הבהמה. כל עמי התרבות קבלו מיד ישראל, בצורה זו או אחרת, את יום המנוחה, והיא שעמדה להם ללבוש צורת אדם במקצת.

בלעדיה היו כולם עומדים בפראותם. השבת ולא התרבות של תפוחי זהב או תפוחי אדמה היא ששמרה על קיום עמנו בכל ימי נדודיו. ועתה בשובנו לארץ אבות, הנשליכנה אחרי גונו ככלי אין חפץ בו?

בפעם הזאת לא על שמירת המצוות בכלל דברתי אלא ייחדתי את הדיבור על שמירת השבת שהיא שקולה בעיני לא רק כשמירת כל התרי"ג מצוות הישראליות, כדברי חכמינו, אלא כשמירת תורת האדם כולה...

בלי שבת אין ישראל, אין ארץ ישראל ואין תרבות ישראל. השבת היא התרבות ואם אתה לא עמדת על ההבדל שבין שמירת השבת לשמירת שאר המצוות, סימן רע הוא לך ולכל שכמותך. ואוי ואבוי לכולנו שראינוכם בכך."

האם ביאליק מפריז בערכה של השבת? למה היא שקולה בעיניו כנגד כל המצוות? ובעיניכם?

מה דעתכם על 'הנבואה' שלו? האם העם לא יוותר לעולם על השבת? האם א"י בלי שבת תחרב חלילה?

ברל כצנלסון, מתוך: כתבים ע, כתבים י"ב

"כדי לקיים את יסוד השבת בחיי ישראל אינני צריך להסכמים בין מפלגתיים ולא להוראות של רבנים... ואני בוש שהיה הכרח לעשות עניין זה שהוא שלנו, על כל פנים לא פחות מאשר איזה חוג אחר בישראל, להסכם פוליטי..."

של ייחוד השבת בפרהסיה הישראלית. אני מקבלת לכן, שיש פה הגבלת חירות מטעמים תרבותיים. עלי להודות כי ההצעה בעניין זה היא פטרנליסטית.

...האם נכון לקיים יום מנוחה כללי אחר? קיימת טענה שבחברה רב-תרבותית יש לבחור יום מנוחה 'ניטרלי' מבחינת הדת, כדי לסייע בגיבוש האומה האזרחית.

ייתכן שמבחינה עקרונית זהו אכן פתרון נכון לחברות רב-תרבותיות חזקות, אלא שזה אינו פתרון הנראה הולם למדינה היחידה בעולם שיש בה רוב יהודי ואשר הוקמה כדי לאפשר ליהודים לחיות בחברה היחידה בעולם שבה יש תרבות ציבורית יהודית-עברית.

ולסיום, לטעמי יש בהצעה יתרון גם מבחינת שומרי המצוות: הם אינם נדרשים לאשר או להכשיר פעילותם של אחרים בשבת, אלא רק לקבל כי מסגרת החוקים המשותפת אינה מיועדת לאכוף את מצוות הדת על מי שאינו חפץ לשמרו.

מדברי ההסבר של הרב יעקב מדין:

"חשיבות השבת בעיני הציבור הדתי ברורה. בעיני הציבור החילוני, עשויים להיות לשבת לפחות שלושה ערכים: הראשון - מנוחה מהמרוץ היום-יומי של החיים, אחר הכסף והפרנסה; השני - ביטוי מרכזי לזהות היהודית בכלל, לאו דווקא זהות דתית... השלישי - ויתור הדדי בתחום השבת, שהיה מאז ומעולם סלע מחלוקת בין הדתיים והחילוניים, עשוי להיות דווקא פתח לאיחוי מחודש של החברה הישראלית.

בהיותי שומר מצוות, מוסכם עליי שערכי קיומה של השבת במישור הציבורי אינם יכולים לבטל, לפחות מבחינה מעשית, את הערך של כיבוד חופש הפרט לנהוג על-פי דרכו ואמונתו בשבת, או בכל תחום אחר השנוי במחלוקת עם זאת, אינטרסים כלכליים של גופים מסחריים יידחו מפני השבת - ומפעלים ומוסדות מסחריים יהיו סגורים בשבת

כאשר ניסחנו את ההצעה בעניין השבת עמדו לנגד עיניי שלושה עקרונות: העיקרון הראשון - נטיעת האמונה בלב הציבור שיש

את שבתותינו וחגיגנו עלינו להפוך למדורות של תרבות..

אנו יהודים מקוריים ואנו רוצים למצוא צורת חיים מתאימה לנו, אנו נחדש את כל הזוהר של השבת, ניקח את כל הטוב שהיה בדברים הקדושים וכל מה שאנו זקוקים לו כאנשי טבע וכפועלים - ולנו יש צורך בשבת יותר מאשר למישהו אחר - נרים זאת על נס ונבנה על פי זה את החיים."

ברל כצנלסון (1887, בוברויסק-1944, ירושלים) מנהיג תנועת העבודה בארץ, הוגה דעות של הציונות הסוציאליסטית, ממקימי ההסתדרות.

במה בוש כצנלסון? מה גורם למצב זה?

האם יש לך אמון בכוחה של 'שבת מחודשת' המתאימה

למציאות חיים ועולם ערכים משתנה?

אמנת גביזון-מדין היא הצעה, אשר נכתבה לפני כמעט עשרים שנה, להסדרת יחסי דתיים-חילוניים במדינת ישראל. נכתבה על ידי הפרופסור רות גביזון והרב יעקב מדין.

האמנה יוצאת מנקודת ההנחה שיסודות הסטטוס קוו שנקבעו בין החזון איש ובין ראש הממשלה בזמנו דוד בן-גוריון כבר אינם רלוונטיים ולכן יש לקבוע כללים חדשים שינבעו מהסכמה ציבורית רחבה מתוך דו-שיח ולא מתוך מאבקים פוליטיים וחברתיים.

קראו פסקה זו מההצעה ודונו ביניכם מתוך הדברים

ומידע אישי. מה המוטיבציה של הצדדים? מה המגבלות

וגבולות הגזרה שלהם?

מדברי ההסבר של פרופ' רות גביזון:

"הסכמתי כחופשייה, להגבלות מסוימות בשבת, אינה נובעת מכפייה דתית. הטעם שלי להסכים - בהיותי אישה יהודייה חופשייה החיה במדינה שרוצה לשמור את תרבותה הציבורית היהודית-עברית - הוא רצוני העצמאי בביטוי בולט ומשמעותי

האם ישנן אפשרויות אחרות? להתנהלות הציבורית, לציון השבת המשפחתית והאישית? בחירות אישיות וכלל ישראליות תקבענה. מה שוודאי הוא שאסור לוותר על השבת, שלא תוותר היא, חלילה, עלינו.

אם שמרתם נרות של שבת, אני מראה לכם נרות של ציון (ילקוט שמעוני, בהעלותך) ■

רחל שפרכר פרנקל יועצת הלכה ומלמדת תלמוד והלכה במדרשת נשמת. עומדת בראש "הלכתא" תכנית לימודי ההלכה המתקדמים של מתן. ממייסדי פרס ירושלים לאחדות ישראל ויום האחדות

פתרון שאינו דורסני וכוחני, למלחמת העד בין שומרי מצוות לחופשיים בישראל.

העיקרון השני - להימנע ככל האפשר מאיסור של נתינת מכשול לפני אחרים. משמע: אין באמנה כל היתר או כל הבעת סלחנות כלפי חילול שבת. כל שהאמנה עושה הוא צמצום ההתערבות של המדינה בהגבלות על השבת. לכן, לעניות דעתי, הצעתנו אינה מעוררת בעיה הלכתית מובהקת.

העיקרון השלישי - לבחון את פגיעת הצעתנו בצביון השבת, לא רק על רקע דמותה האידיאלית של השבת, אלא על רקע המציאות הקיימת. ואכן, המציאות נמדדת בשני מישורים: המצב ברחוב משקף את ההווה - וכבר כיום יש חילול שבת בהיקפים רחבים; המצב בבתי-המשפט משקף את העתיד לבוא - ופסיקות בתי-המשפט מבשרות מגמה של התרחבות חילול השבת.

'לקצור את החיטים' - מבט מסכם על הלימוד

לטעמי, עיקר ערכו של הלימוד הזה הוא הדיון עצמו.

ההכרה שהשבת הוכרה כנכס מרכזי וההכרחי של העם היהודי גם ע"י גדולי ההוגים של הציונות החילונית מעניינת ובעלת ערך. עד כמה עמדה זו נבעה מהרקע המסורתי דתי בו צמחו (וממנו בחרו להתרחק?)

האם הוגים מקבילים שצמחו במדינת ישראל גם יעריכו כך את השבת? ברור לי שהחברה כולה מפסידה מזיהוי השבת עם מאבקים פוליטיים. צר לי שיש המפסידים את מתנת השבת בגלל שהיא נדמית כשייכת למחנה אחר

מאיך - הציבור הדתי לעיתים חש עצמו כמגן האחרון של מתנה יקרה זו, ואין לו אמון בצורות לא הלכתיות של שמירת שבת.

"עשות חפצוך ביום קודשי"

לבירורה של מצוות השבת בשבת

הרב יובל שרלו

האם יכול אדם לשמור שבת - ואף על פי כן לחלל אותה? שאלה זו היא חלק מסוגיות רבות, העוסקות ביחס שבין עשיית מצוות פורמלית, ובין התכנים המהותיים. הרמב"ן יצר מונח מופלא שמעלה את השאלה הזו במובן הכללי: "נבל ברשות התורה". מונח זה מלמד כי יכול אדם לממש באופן מלא את ההיבטים הפורמליים של כל מצווה, אבל עדיין להיוותר "נבל", כי הוא לא מממש את היסוד הרעיוני העיקרי של השבת. מטרת לימודנו היא לבחון את הופעת עיקרון יסודי זה במצוות השבת, ודרכו ללמוד הן על מהות השבת, והן על הדרכים לקיומה.

רמב"ן על ויקרא פרק, כג פסוק כד

"...ונראה לי שהמדרש הזה לומר שניצטוונו מן התורה להיות לנו מנוחה בי"ט אפילו מדברים שאינן מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות ולמלא החביות יין, ולפנות הכלים וגם האבנים מבית לבית וממקום למקום, ואם הייתה עיר מוקפת חומה ודלתות נעולות בלילה יהיו עומסים על החמורים ואף יין וענבים ותאנים וכל משא יביאו בי"ט ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר, ותהיה החנות פתוחה והחנווני מקיף והשולחנים על שלחנם והזהובים לפניהם, ויהיו הפועלים משכימין למלאכתן ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהן, והותרו הימים הטובים האלו ואפילו השבת עצמה שבכל זה אין בהם משום מלאכה, לכך אמרה תורה "שבתון" שיהיה יום שבתה ומנוחה לא יום טורח וזהו פירוש טוב ויפה".

- מה היה המצב בלי המדרש שאליו מתייחס הרמב"ן?
- כיצד משתנה אופיו של יום השבת בעקבות מדרש זה?
- דונו בשאלות מעשיות, כגון ספורט בשבת וכדו' לאור דברי הרמב"ן.

נעשה זאת בעזרת שני מקורות. ראשון בהם הוא דברי ישעיהו הנביא על יום השבת:

ספר ישעיה פרק נח

"הלא זה צום אֲבַחְכְּהוּ פִתְחֵם חֲרָצְבוֹת כִּשְׁעֵי הַתֵּר אֲגִידוֹת מוֹטָה וְשִׁלַּח רְצוּצִים חֲפָשִׁים וְכָל מוֹטָה תִּנְתְּמוּ: הֲלוֹא פָרַס לְרַעֲב לַחֲמֶךָ וְעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בֵּית כִּי תִרְאֶה עָרִם וְכִסִּיתוּ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם: אִזּוּ יִבְקַע בְּשַׁחַר אוֹרְךָ וְאַרְכָּתְךָ מֵהֵכָה תִצְמַח וְהָלַךְ לִפְנֵיךָ צִדְקָתְךָ כְּבוֹד ה' יִאֲסֹפֶךָ: אִזּוּ תִקְרָא וְה' יַעֲנֶה תִשְׁוַע וְיֵאמֶר הֲנִי אִם תִּסֵּר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֲצַבֵּעַ וְדַבֵּר אָנוּ: וְתִפֹּחַ לְרַעֲב וּבְשָׂרְךָ וְנִפְשׁ נַעֲנֶה תִשְׁבִּיעַ וְזָרַח בְּחֹשֶׁךְ אוֹרְךָ וְאַפְלָתְךָ בְּצַהֲרִים: וְנִחַד ה' תִּמְיֵד וְהִשְׁבִּיעַ בְּצַחְצְחוֹת נִבְשָׂךָ וְעֲצַמְתֶּיךָ יִחְלִיץ וְהִיִּיתַ כְּגוֹ כֹּהֵה וְכִמוֹצָא מִים אֲשֶׁר לֹא יִכָּבְּוּ מִימֵיו: וְכִנּוּ מִמֶּךָ חֲרָבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר וָדוֹר תִּקְוֹמֶם וְקוֹרָא לֶךָ גִּדְר פֶּרֶךְ מְשׁוּבָב נְתִיבוֹת לְשֶׁבֶת: אִם תִּשִּׁיב מִשְׁבֶּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בְּיוֹם קוֹדְשִׁי וְקוֹרַאת לְשֶׁבֶת עֲנֵג לְקוֹדֶשׁ ה' מִכְּבֹד וְכִבְדָתוֹ מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמִּצְוֹת חֲפָצֶךָ וְדַבֵּר דָּבָר: אִזּוּ תִתְעַנֵּג עַל ה' וְהִרְפַּבְתִּיךָ עַל בְּמוֹתֵי אֲרָץ וְהִאֲכַלְתִּיךָ נִחַלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִי ה' דָּבָר"

- באיזה הקשר כתובים דברי ישעיהו על השבת? האם ההקשר מסייע להבין את פרשנותו למהות יום השבת?
- יבחרו כל אחד מהלומדים את אחד המרכיבים של יום השבת בנבואת ישעיהו ("תשיב משבת רגלך"; "עשות חפצוך ביום קודשי"): מה משמעותו המעשית? למה הוא מבטא את יום השבת? כיצד ניתן לממש באופן מעשי את המרכיב הזה?
- אסיף:** מה למדנו על יום השבת מאוסף המאפיינים של יום השבת?

‘לקצור את החיטים’ - מבט מסכם על הלימוד

הרמב"ן, המבאר מדרש קשה, הולך בעקבותיו. הוא מצייר את האפשרות התיאורטית לשמירה מלאה על הלכות שבת מדאורייתא ואי-עשיית עבירה כלשהי, ואף על פי כן יום השבת הפך ליום חול. התיאור הציווי שלו מדגיש כי מעבר לפורמליזם של השבת - קיימת רוח של יום השבת, שצריכה לבוא לידי ביטוי באופיו של יום השבתון.

כלומדים, אנו מתפעלים מאוד מדברי הרמב"ן, שהם משכנעים כל כך, ומציבים לנו אתגר מהותי ועמוק של יום השבת. בד בבד, דבריו מעוררים דיונים מעשיים רבים, ביחס לאופיו של יום שבתון. אחת השאלות בעידן בו אנו חיים היא שאלת הספורט בשבת: מחד גיטא, נראה כי הוא פוגע עמוקות בשביתה, ומאידך גיטא הוא מאפיין דווקא את ימי השבתון בחברה המערבית.

לאן לימוד זה מוביל אותנו? כמובן שהדבר תלוי בכל לומד בנפרד. ואף על פי כן, נראה כי לימוד זה מסוגל לחולל בנו היפוך לב מול יום השבת, והבנה עמוקה כי אנו נקראים לא רק "לשמור הלכה" אלא גם להקשיב לרוח הכללית הנושבת מעצם מהותו של יום השבתון, ולהביא אותו לידי ביטוי בחיינו. רוח הקדושה, השביתה ממלאכה, הרוחניות והלימוד. חסידים היו אומרים בקריצה: "כל שומר שבת - מחללו", לאמור: מי שמתרכז רק בשמירה של השבת ולא בעיצוב היום כולו באופן מהותי - מחלל כביכול את השבת. ואילו אנחנו מבינים כי הקריאה הנבואית והמדרשית היא לחיות את יום השבת בהיפוך הלב ■

הרב יובל שרלו, ראש ישיבת אמי"ת אורות שאול, וחבר הנהלת צהר מן הייסוד

היחס בין פורמליזם למהות מעסיק שדות רבים של העיסוק האנושי בתחום המשפט, האתיקה, האמונה, יחסי בין אדם לחברו ועוד ועוד. במישור הדתי, הרמב"ן העלה את הנושא הזה פעמים רבות במשנתו, כאשר מחד גיטא הוא פעל למחויבות חד משמעית ובלתי מתפשרת להיבטים הפורמליים של המצוות, ומאידך גיטא הוא היה מודע לכך שאפשר לעמוד בכל התנאים והציוויים של התורה, ועדיין להיות "נבל ברשות התורה". הוא כתב את היסוד הזה גם בתחומי בין אדם למקום, וגם בתחומי בין אדם לחברו, וביאר בדרך זו מדוע ישנם גם ציוויים כלליים בתורה, כגון "קדושים תהיו" או "ועשית הישר והטוב".

מעבר לטענה הכללית שבדבריו, הוא מימש את העיקרון הזה במצוות רבות, ובדרך לימודנו נפגשנו עם יום השבת. הרקע לדבריו נמצא כבר בנבואת ישעיהו. רקע הנבואה הוא ביקורת על תפישת הצום של העם, הסובר כי מהות יום הצום היא הפורמליזם של אי-אכילה וקריעת הבגדים, וישעיהו מבקש להטמיע בהם הכרה כי מהותו של יום הצום הוא היפוך הלב כלפי הרצוצים, העניים וחסרי הבית.

באותו כיוון הוא מדבר על יום השבת. הוא אינו עוסק בהיבטים הפורמליים של יום השבת, והוא אינו מזכיר דבר הקשר ל"ט מלאכות, למצוות קידוש, או לעניינים אחרים הקשורים ביום השבת. הוא מדבר על אופי יום השבת, ההתנהגות בו, ההליכה, הדיבור, העיסוק בצרכי החול וכדו', ובכך מלמד כי על חוט השידרה ההלכתית של "לא תעשו כל מלאכה" נבנית רוח עליונה וגדולה של יום השבת.

דמדומי יום שישי, עוד מעט שבת. בבתים רבים יתכנסו משפחה וחברים לסעודה משותפת. רבים מהם יפתחו את הארוחה בטקס הקידוש. את המעבר בין חול לקודש אנו מציינים במילים. בדף זה ננסה לרדת למשמעות המילים ולשאל כיצד דווקא אזכור של אירועים הסטורים משמעותיים, ברגע זה של הקידוש, הם הערוצים דרכם אנו מוזמנים ליצור תודעה אקטיבית שמעניקה משמעות לשבוע ולחיים בכלל.

זיכרון למעשה בראשית

נתיבות שלום על השבת, מאמר שנים - עשר

"וזהו ענין זיכרון למעשה בראשית, שכל שבת היא זיכרון למעשה בראשית, כי בכל שבת מתחדש באמת מעשה בראשית, וע"י זה יש בשבת כח של התחדשות הבריאה"

הרב קוק, אורות הקודש ב'

"ההופעה שבאה לאדם, לחוש על ידה את היצירה, לא כדבר שכבר נגמר ונעשה, אלא כדבר שהוא תמיד מתהווה, מתעלה, מתפתח ומתרומם, זו היא שמעלה אותו מתחת השמש, למעלה מן השמש, ממקום שאין כל חדש, למקום שאין כל ישן, שהכל מתחדש, ששמחת שמים וארץ הוה בו, כיום שנבראו בו... ויום שכולו שבת, שבו מאירה מנוחת העולמים, הוא יום שהחידוש השופע תדיר היא תכונת יצירתו, שאינו צריך גמר ותכלית"

מדוע מדגיש האור החיים את המילה ב'אמת' בדבריו? באיזה אופן השמטת המילה הייתה משנה את המשמעות? מה משותף בין שבת ובריאת העולם לפי הרב קוק?

בראשית ב, ג

כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות רשי מדייק במילים:

אשר ברא אלוקים ועשה אין כתיב כאן, אלא "אשר ברא אלוקים לעשות", לומר שהכול צריך תיקון (רש"י לב"ר פי"א)

אילו אסוציאציות יש עבורכם למילה 'עשייה' לעומת 'בריאה'?

בפתיחת הלימוד, עצרו רגע להרהר, לו נדרשתם אתם לנסח קידוש, מילים להתכנסות משפחתית שבועית שאמורות לתת חגיגות ומקדושה לרגע הזה, להעביר את מצב התודעה מחול לקודש. מה הייתם בוחרים לומר?

לקידוש חלקים מובנים, זהו אותם ותנו לכל אחד כותרת:

"יום הששי. ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה. וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה. ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו. כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות: סברי מרנן ורבנן ורבותי.

ברוך אתה ה'. אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו וקצה בנו. ושבט קדשו באהבה ובכבוד הנחילנו. זכרון למעשה בראשית. (כי הוא יום) תחלה למקראי קדש זכר ליציאת מצרים. (כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים) ושבט קדשך באהבה ובכבוד הנחלתנו.

ברוך אתה ה'. מקדש השבת"

האם לדעתכם יש חשיבות לסדר בו מופיעים החלקים השונים? לאיזו תפיסת תודעה מכון אותנו הקידוש בבחירה להזכיר את בריאת העולם בטקס?

הקשר בין שבת לבריאה הוא אינטואיטיבי ונסיבתי, אך מה הקשר לדעתך בין השבת ליציאת מצרים? ומה הקשר בין כל החלקים (בריאה, יציאת מצרים ושבת)?

האם גם אתם חווים את הטרנספורמציה המתוארת המתרחשת
עם כניסת שבת?

שאלת סיכום: באיזו מידה פוגש תוכן הקידוש כפי שהוא את
הצעתכם האישית לקידוש מתחילת הלימוד?

‘לקצור את החיטים’ - מבט מסכם על הלימוד

מעמד הקידוש הוא זמן בו אנו מבקשים לגעת בשמים,
להרגיש התרוממות וקדושה. את רגע המעבר הזה
אין אנו מציינים במילות סיכום אישיות וגם לא סיכום
אירועי השבוע. כנראה שהדרך להרגיש קדושה עוברת
דרך הרמת המבט גבוה יותר.

מעמד הקידוש הינו הכרזה ומתן ‘עדות’ על שני אירועים
היסטוריים מכוננים האחד אוניברסלי והשני לאומי. ‘זכר
למעשה בראשית’: ‘הבריאה’ מיוחסת לבורא, יש בה
נסיות ופלא. ‘עשיה’ לעומתה היא אקטיביות, הגשמה,
היא שפה של בני אדם. רלוונטית לכל אחד מאתנו. כשם
שאומר רש"י הכל עדיין מחכה לתיקון שלך.

המלאכה עוד רבה ויש לה מקום ויש בה חובה. כמילות
רחל שפירא “את שואלת מה תיקנת / ומה נותר שבור
לעת עתה / ואיזה, ממעשיך בת, / ראוי לשכחה, / כאשר
השמש מנמיכה...”. העולם נברא, אך מלאכתו לא
הושלמה. מידי שבוע אנו עדים לכך שהוא הולך ומוסיף
ומתחדש. הוא נברא חסר על מנת שאנו נהיה שותפים
במעשה בראשית. זוהי הכוונה והתכלית של בריאת
העולם כולו.

ההתחדשות היא תכונה שהעולם נברא איתה ולא
הסתיימה בבראשית, שפע שמתחדש מדי יום, טבע
מחזורי מתמשך של יום ולילה, חורף וקיץ. השבת
במחזוריותה הטבעית מזכירה לנו זאת ואף תובעת

מה טיב המחויבות של האדם לעולם אשר מציג רש"י? ובאיזה
אופן זה מתקשר דווקא לשבת ולקידוש?

זכר ליציאת מצרים

רמב"ן, דברים ה,יד

“והראוי יותר לומר כי בעבור היות יציאת מצרים מורה על אלוה
קדמון מחדש חפץ ויכול ... על כן אמר בכאן אם יעלה בלבך
ספק על השבת המורה על החידוש והחפץ והיכולת, תזכור מה
שראו עיניך ביציאת מצרים שהיא לך לראיה ולזכר.”

איזו הבנה עמונה באזכור יציאת מצרים בקידוש לפי מקור זה?

הרמן כהן, “דת התבונה במקורות היהדות”

“השבת נעשתה פטרון ומגן להמון העם היהודי מאין כמותו.
כל ימי הביניים הארוכים היו חיים כמעט כעבדים. גם היום
עדיין לא חלף המצב הזה. ואולם - רק הודלק נר השבת - מיד
השליך היהודי בן הגטו את כל עמל החיים של היום יום אחרי
גון, והתנער מכל חרפת העבדות והשפלות. אהבת אלוהים
שהביאה לו את השבת בכל יום שביעי, היא השיבה אל מעונו
הדל גם את כבודו ואת זכותו האנושית.”

הרב אמנון דוקוב, רשות היחיד של שבת בעולם וירטואלי

“כל דור מלאכות אחרות לו... מתברר שהמשמעות הדומיננטית
ביותר של שמירת השבת המודרנית היא הפרישה מהפעלת
הטכנולוגיה שנעשית ברגע כניסת השבת. ככל שמלאכת ימי
החולין מתמלאת בעוד ועוד פעילות טכנולוגית, השבת הופכת
להיות התשליל של פעילות זו. זו המלאכה העיקרית, והיא
שמגדירה את השבת העיקרית”

באיזה אופן משחררת השבת את האדם מעבדות בכל אחד
ממקורות אלו?

“השיבה אל מעונו הדל גם את כבודו ואת זכותו האנושית” למה
מתכוון הרמן כהן במילים אלו? איזו משמעות עמונה בשבת
שמאפשר לה תנועה זו?

משמשת זיכרון לשני אירועי עבר ענקיים, אבל שניהם מטילים אחריות על האדם בהווה, מאחר ופעולתם טרם הסתיימה. בכל שבוע ושבוע אדם נקרא ליצור, לחדש ולתקן בעולם, ובסיומם של שישה ימי יצירה הוא צריך לגאול את עצמו ולשבות מכל מלאכה, כדרכם של בעלי חירות. על כך אנו מכריזים בקידוש על שאנו חיים בעולם שנברא ועולם שנגאל, מעידים שאנו ממלאים את חובתנו להמשיך, ליצור ולא להשתעבד, להעיד שאנו חיים בעולם של שישה ימי מעשה ויום של מנוחה, עולם שיצא וממשיך לצאת מעבדות, עולם שיש בו שבת ■

צופיה הירשפלד, תואר ראשון ושני בספרות משווה, בוגרת לימודי תקשורת, כתבה מדורים קבועים בכלי תקשורת שונים, מנהלת קשר חוץ בארגון רבני צהר.

יוכי נדבצקי, מנחת סדנאות, ראש מחלקת הדרכה, צהר.

מאתנו לזכור ולהאמין בעצם הקיום של האפשרות של ההתחדשות. גם אם לפעמים אנו לא מרגישים כך או שהמצב נראה ללא מוצא.

”הנה השבת זכר ליציאת מצרים, ויציאת מצרים זכר לשבת” (הרמב”ן, בפירושו לספר דברים)

השבת היא זכר ליציאת מצרים, כי כשהאדם שובת ממלאכה בשבת הוא נזכר בכך שגם אנו היינו עבדים במצרים ועבד כמובן לא יכול לשבות. עצם השביתה ממלאכה בשבת היא זכר ליציאת מצרים.

ויציאת מצרים עצמה הינה זכר לשבת - כלומר לכך ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ והיום השביעי שבת. בריאת העולם הוא אירוע עצום שקשה להכיל ולהבין אותו. לכן התורה אומרת שהשבת היא גם זכר ליציאת מצרים, כמו אומרת היזכר באירוע שנחווה על ידי אדם, כמה עצום וגדול הוא היה כך תוכל להבין שה' ששינה סדרי טבע ביציאת מצרים הוא זה שברא את העולם כולו.

חלקה של יציאת מצרים בעדות השבת מנציח ומנכיח מידי שבוע ליד שולחן שבת סיפור של גאולה. בגאולה הזו יש היבט לאומי, אבל לא רק, היא מזמינה את האדם שהיה שקוע עד אתמול בעמל לגאול את עצמו, להתקרב אל בוראו, אל משפחתו ואל עצמו.

”כָּל אֶדְם צָרִיךְ מִצְרַיִם / כָּל אֶדְם צָרִיךְ שְׁתֵּהֵיָהּ לוֹ אֵיזוֹ מִצְרַיִם, / לְהִיּוֹת מְשֶׁה עֲצָמוֹ מִתּוֹכָהּ / בְּיַד חֲזָקָה, / אוּ בְחֵרִיקוֹת שְׁנַיִם...” (אמנון ריבק).

ואולי דווקא בתקופה הדוהרת שבה אנו חיים, הגאולה הזו לא פחות חשובה מדורות קדומים בהם היינו עבדים.

פנים כפולות לה לשבת, היא נעה על הציר הארוך של עבר והווה. ומילות הקידוש ממחישות זאת יפה. היא

צהר מבטיחה את עתידה היהודי של מדינת ישראל

חגיגה יהודית
מעל ל-110,000 חתנים וכלות שאינם דתיים בחרו בטקס נישואין הלכתי משמעותי במקום טקס אזרחי.

שורשים
מעל 50,000 עולים הוכיחו את יהדותם ובכוחות זה עמרו על זהותם היהודית ועל חלקם כשרשרת הדורות.

חגים
מעל 185,000 משתתפים חוגגים עמו במנייני תפילה בחגי ישראל בכל רחבי הארץ באווירה מאירת פנים ומכילה ומחזקת את הקשר עם המורשת.

נהגה רבנית קשובה
מתעצת רבני צהר היא פורום מרכזי לדיון בנושאים מהותיים. החלטות המועצה משפיעות על עיצוב יחסי דת מדינה וחברה בישראל.

בר מצווה
ליווי והדרכה של בני מצווה ומשפחותיהם עם מרכזים של צהר לקראת טקס מרגש. ערכי ומלא משמעות.

בת מצווה
סדרת מפגשים אישיים וחיוניים עם מדריכות בת מצווה של צהר, שמתכוננת יחד עם הנערה לקראת טקס מעבר משמעותי מילדות לבגרות.

כשרות
מערך כשרות בפרסה ארצית למעלה מ-10 מיליון מנות כשרות נוספות בשנה בבתי אוכל בישראל.

צהר לאבלים
רבני צהר מלווים בהתנדבות משפחות אבלים לקראת ההלוויה במהלכה ובתקופה שאחריה. תומכים, מסייעים, ומלווים.

פדיון הבן
עריכת הטקס הנדיר והמרגש של פדיון הבן עם כהנים מתנדבים של צהר.

מתנדבים
למעלה מ-1,100 מתנדבים המקדישים מומנם היקר למען עם ישראל.

הסכמאהבה
הסכם קדם נישואין למניעת עניות שמבוסס על ערכי שוויון וכבוד וזוכה להכרה הלכתית ומשפטית.

מדיניות ציבורית
קידום חקיקה ברוח ערכי היהדות וסיוע לחברי כנסת בהגשת חוקים המשקפים רוח זו.

היו שותפים באחדותה ובשמירת זהותה היהודית של מדינת ישראל

יחד - מחזקים את הזהות היהודית

מעל 350,000 משתתפים בשנה

יחד
זהות יהודית בקהילה

על התוכנית
תכנית יחד, מבית רשת אור תורה סטון מסייעת למתנסים ולמרכזים קהילתיים ברחבי הארץ לפתח את תחום הזהות היהודית-ישראלית-ציונית בקהילה. בכח אדם, ידע, משאבים, ליווי והשתלמויות. בשותפות המנהלה לזהות יהודית והחברה למתנ"סים.

פעילות
מעגל השנה: בחגי ישראל הרכיזים מארגנים פעילויות קהילתיות, בהם הציבור חווה ולומד את ערכי החג.

מעגל החיים: יצירת מסגרות לימוד של סדרות מפגשים סביב מעגל החיים כגון בר/בת מצווה, זוגיות, חינוך ילדים, תנ"ך, פרשת שבוע, פילוסופיה יהודית, ספורים בעקבות התנ"ך, קבלות שבת ועוד.

- חזון**
1. חיזוק הזהות היהודית-ישראלית-ציונית.
 2. יצירת דיאלוג ואיחוי שסעים בחברה הישראלית דרך הזהות היהודית כמכנה משותף.
 3. פיתוח קהילתיות סביב המתנ"ס/מרכז קהילתי